

MELAO YA:
SEKHWAMA SA KALAFO SA SIZWE
Go tloga ka 1 Janaware 2016

1. LEINA

Leina la Sekema se ke “Sekhwama sa Kalafo sa Sizwe”, ka gona morago se tsebjago ka gore ke “Sekema”.

Leina le le Khutswafaditšwego la Sekema se ke “SIZWE”.

2. MOTHO WA MOLAO

Sekema se, go elana le leina la sona ke kemedi ya maloko yeo e kgonago go latofatša goba go latofatšwa ka molao le go ka reka, go ba le thoto goba go e aroganya e le thoto yeo e šuthago le ye e sa šuthego, le go dira tšohle tše e ka bago tša mohola go goba gwa direga mo tirišong ya maatla a sona, go elana le Molao wa Dikema tša Kalafo le Melawana gotee le Melao ye.

3. OFISE YE E NGWADIŠITŠWEGO

Ofisi ye ngwadišitšwego semmušo ya Sekema se, e hwetšagala 81 Main Street, Legatong la 3 Moagong wa Nedbank, Marshalltown, Johannesburg, fela go na le kgonagalo ya gore Boto e ka fetola aterese ye go šuthišetšwa tulong ye nngwe gona ka mono naging ya Afrika Borwa, go elana le seemo sa ditaba.

4. DITLHALOŠO

Ka mo Melaong ye, mantšu le mebolelo yeo e tlhalošetšwego ka gare ga Molao wa Dikema tša Kalafo (Molao 131 wa 1998) e rwele ditlhalošo tšeo e di abetšwego le, ntle le fao go nago le phapano ya kamano –

- (a) Lentšu ka palo ya botee le akaretša le palo ya bontši, le ka semphekgo; gomme
- (b) ditlhagišo tše di latelago, ka mo tlase, di na le ditlhalošo tše latelago:

- 4.1. Molao” - Molao wa Dikema tša Kalafo (Molao 131 wa 1998), le melawana yeo e tlhakilwego ka fase ga wona;

Melao ya Sekhwama sa Kalafo sa Sizwe

- 4.2. “Mmušakarolo” – Mmušakarolo wa Sekema bjalo ka ge go dumeletšwe ke Khansele nako le nako go elana le Molao;
- 4.3. “Tumelelo” – yeo e ngwetšwego goba tumelelo ka molomo eupša e ngwetšwe ka metsotsong ya Boto goba kemedi ya yona yeo e lego molaong;
- 4.4. “Mohlakiši” – mohlakiši yoo a ngwadišitšwego go elana le Molao, 1991 wa Bašupatlotlo le Bahlakiši ba setšhaba (Molao 80 wa 1991);
- 4.5. “Tumelelo” –
  - 4.5.1. mo lebakeng la go robatšwa ka sepetlela – tumelelo ka goba mo boemong bja Sekema gore taba e laolwe hlokomelong ya lenaneo la dikholego tša ka sepetlela, fao e lego gore kgopelo e dirilwe ke moholwa goba kemedi ya gagwe pele ga go amogelwa ka sepetlela goba kliniking yeo e etelwago letšatši ka letšatši goba dikholego tše dingwe tše amanago le ditirelo tše bjalo le, goba tshepetšo tše dingwe tše di ka laelwago ke Sekema ka sewelo, gomme tumelelo e bjalo e tla tšewa bjalo ka tumelelo yeo e dumeletšego ditshepetšo le ditirelo tše di ka hlokegago mo nakong ye e beilwego;
  - 4.5.2. mo lebakeng la kalafo, tumelelo ya dihlare tše di laeletšwego godimo ga bolwetši bjo bo lego seemong sa bokoka, e theilwe godimo ga ditaelo tša ditefetšo tše di hlomilwego ke lenaneo la kalafo ya malwetši a bokoka goba lenaneo la taolo ya malwetši;
- 4.6. “Moholwa” – leloko goba motho yoo a amogetšwego bjalo ka mofepša wa leloko;
- 4.7. “Boto” - Boto ya Babotegi e hlomilwe go laola Sekema go elana le Molao gotee le Melawana ye;
- 4.8. “Lebaka” – kalafo ya seemo sa bolwetši yeo e nyakegago kamogelong ya moholwa ka sepetlela goba kliniking ya letšatši ka letšatši goba kalafo ye e sa kgaotšeng, yeo e laeditšwego mo lenaneong la taolo ya dikholego tša ka sepetlela;
- 4.9. “Ngwana” – go tlhalošwa motho yoo a lego ka tlase ga mengwaga ye 18 (lesomeseswai) yoo a sa iphepego gomme leloko le tlamegilego go mo fepa le go mo thekga. Moholeng wa tirišo ya tlhalošo ye, lentšu le ‘ngwana’ le ra gore -
  - i. ngwana wa leloko ka tlhago; goba
  - ii. ngwana yoo e sego wa gagwe ka madi; goba
  - iii. ngwana yoo a fepšago semmušo goba yoo a sa lego tseleng ya go ka amogela go fepša semmušo, yoo a beilwego ka tlase ga taolo ya leloko, bjalo ka ge go tlhalošitšwe ka go karolo¹ ya Molao wa Bana, 2005 (Molao No 38 wa 2005); goba

- iv. ngwana yoo a otlwago goba ngwana yoo go sa dirwago dipeakanyetšo tša gore a tsene lenaneong la go otlwa feela a šetše a le ka tlase ga tlhokomelo ya leloko, bjalo ka ge go tlhalošitšwe ka go Molao wa Bana, 2005 (Molao No 38 wa 2005); goba
  - v. Ngwana yoo a belegwago go ya ka tumelelano ya mma wa kemedi (*surrogate mother*) yeo e netefaditšwego ke Kgorokgolo ya Tsheko, bjalo ka ge go tlhalošitšwe ka go Molao wa Bana, 2005 (Molao No 38 wa 2005); goba
  - vi. Ngwana yoo a hlokomelago ke leloko goba a le thlokomelong ya nakwana bjalo ka ge go tlhalošitšwe ka go Molao wa Bana, 2005 (Molao No 38 wa 2005); goba
  - vii. Ngwana bjalo ka ge go tlhalošitšwe ka go (i) go fihla go (vi) ka mo godimo, e lego ngwana wa motlabo wa leloko.
- 4.10. “Ngwana wa mofepša” – ke ngwana yoo a tlhlošwago ka go Molao 4.9, wa ka tlase ga mengwaga ye 18 (lesomeseswai); goba ngwana yoo, ka baka la bofokodi bja monagano goba bja mmele, a botilego leloko go dinyakwa tša gagwe ka moka; goba ngwana o mongwe le o mongwe yoo go ka netefatšwago gore o botile leloko leo mabakeng ka moka a tša ditšhelete, ge fela bana ba bjalo ba e ne mengwaga ya ka tlase ga ye 25 (masomepedi-tlhano). Tlhalošo ye e tlogela ka ntle mogatša goba motlabo wa leloko le legolo le motho o mongwe le o mongwe yoo a nyetšwego. Sekema se tla nyaka bopaki bja gore motho yo bjalo ke mofepša goba afidabiti go tšwa go bafepša bao ba lego ka godimo ga mengwaga ye 18, mo ngwageng o mongwe le o mongwe. Ke maikarabelo a leloko go neelana ka bopaki bjo laetšago gore moholwa yo a amegago ka nnete ke mofepšwa wa gagwe, go sego bjalo, moholwa yoo o tla bonwa bjalo ka motho o mogolo, gomme go tla ba maatleng a Sekema go ka lefiša ditekanyo-kabelo tša godimo, go ya le ka fao go swanetšego.
- 4.11. “Lenaneo la kalafo ya bokoka” - lenaneo leo le amogetšwego ke Sekema go thibela hlatlogo ya theko le/goba tirišo ya dihlaré tšeo di dirišwago ke moholwa mo lebakeng le letelele, goba go dirišwa bolwetšing bjo bo sa folego goba bjoo bo nago le matšhošetši go bophelo bja molwetši.
- 4.12. “Seemo sa malwetši a bokoka” - seemo sa bolwetši bjoo bo sa folego gomme bo nyakago dihlaré tše sa kgaotšego goba materiale wa tlhabelo mo nakong ye e fetago kgwedi tše tharo gomme kalafo ye bjalo e fihlile fao e tieletšego.
- 4.13. “Nako ya go leta seemo se itšego” – ke nako ye bjalo e ka laešelwago ke Sekema, eupša e se ke ya feta tekano ya dikgwedi tše 12 (lesomepedi), go tloga nakong yeo moholwa a amogelwago ka tsela ye bjalo ke Sekema, e leng nakong yeo moholwa a se nago ditokelo tša go kleima dikholego tša maemo a bjalo bjale ka ge go tsebešitšwe ke Sekema, fao e lego gore keletšo ya tša kalafo, phekolo, tlhokomelo goba kalafo, di ile tša digelwa goba tša amogelwa.;

- 4.14. “Leloko leo le tšwelago pele” – leloko leo le bolokilego boloko bja Sekema maelana le Molao 6.3 goba mofepša yoo e bago leloko la Sekema go elana le Molao 7.1.
- 4.15. “Tefo ye kwanetšwego” – tefo yeo e beilwego maelana le kwano gare ga Sekema le mothuša ka ditirelo goba sehlopha sa bathuši maelana le ditefelo tša maswanedi tša ditirelo tša maphelo.
- 4.16. “Kabelo” – mabapi le leloko, ke bokaalo bja tšelete, ntle le tšelete ya tswalo, yeo e lefšago ke, goba mo boemong bja leloko le bafepša ba lona bao ba ngwadišitšwego, ge ba le gona, e le ditefo tša ditšhelete tša boloko, gomme di tla akaretša le dikabelo go diakhaonte tša tšeletopolokwa ya kalafo ya motho. Tekanyo ya ditšhelete tše di šaletšego dikholego tša leloko, maelana le kgetho ye nngwe le ye nngwe yeo e thušago bakeng sa diakhaonte tša tšeletopolokwa ya kalafo ya motho e tla, ka nako tšohle, dula e le thoto ya leloko.
- 4.17. “Khansela” – Ke Khansela ya Dikema tša Kalafo bjalo ka ge go tlhalošwa ka gare ga Molao;
- 4.18. “Theko” – maelana le kholego, ke tšelete kgoboka goba bokaalo bja tšelete ya mafelelo yeo e patelwago go elana le tirelo ya kalafo ya maswanedi yeo e dirilwego goba ditlakelo tše di amogetšwego.
- 4.19. “Tšhireletšo ya potego” – pakeng ye nngwe le ye nngwe fao leloko leo e lego setlamorago, e bego e le –
- 4.19.1. leloko goba mofepša wa sekema sa kalafo;
- 4.19.2. leloko goba mofepša wa setlemo seo se gwebago bjalo ka sekema sa kalafo seo, nakong ya boloko bja gagwe bja setlemo seo, le bego le lokollotšwe dikabelong tša Molao;
- 4.19.3. modiredi yoo a aparago yunifomo ya Lebotho la Tšhireletšo ya Setšhaba sa Afrika Borwa, goba mofepša wa modiredi o bjalo, yoo a amogetšego dikabelo tša kalafo go tšwa go Lebotho la Tšhireletšo ya Setšhaba sa Afrika Borwa; goba
- 4.19.4. leloko goba mofepša wa Letlole la Kišopele la Lebotho la Leruri, fela go sa akaretšwe paka ye nngwe le ye nngwe ya tšhireletšo bjaqlo ka mofepša wa ka tlase ga mengwaga ye 18.
- 4.20. “Mofepša” –
- 4.20.1. mogatša goba motlabo wa leloko yo e sego leloko goba mofepša yo a ngwadišitšwego wa leloko la sekema se sengwe sa kalafo;

- 4.20.2. ngwana yoo e lego mofepša wa leloko, bjalo ka ge go tlhalošetšwe ka go Molao 4.10, yoo e sego leloko goba mofepša yo a ngwadišetšwego bjalo ka mofepša wa leloko la sekema se sešele sa kalafo; le
- 4.20.3. motho o mogolo yoo e lego morwalo wa leloko go tša tlhokomelo ya lapa le thekgo.
- 4.21. “Mothuša ka tirelo yo a kgethilwego” goba “*DSP*” – mothuši goba sehlopha sa bathuši bao ba kgethilwego ke sekema go neelana ka dithušo tša tlhokomelo ya tša maphelo go baholwa ka dikholego tše dingwe tša kamano, tše di nepilego go šomišwa ke baholwa fela, ntle le mabakeng ao go se nago mothuša ka tirelo yo a kgethilwego (*DSP*) seleanong sa bokgole bjo bo kwagalago go moholwa, goba mo mabakeng a tšhoganetšo.
- 4.22. “Lenaneo la taolo ya bolwetši” – ke lenaneo leo le amogetšwego ke Sekema leo le akaretšago ditshepetšo-molao tša kalafo bjalo ka ge di tlhalošetšwe ka dikoketšong tša maswanedi tša kontraka gare ga sekema le setheo seo se kontrakilwego go phethagatša taolo ya bolwetši, moholeng wa go thibela tlhatlogo ya theko le/goba tekolo ye e tšwelago pele le go tlhokomela balwetši, maelana le maemo a bjalo, bjale ka ge a ka laetšwa ke Sekema ka sewelo, fao maemo a ka nago a akaretša eupša a se hlokomele fela, ditshwaetšo tša HIV le AIDS;
- 4.23. “Tekanyo ya mothušakatirelo yo a kgethilwego” (tekanyo ya *DSP*) – tefo yeo e kwanetšwego, bjalo ka ge e tlhalošwa ka go Molao 4.15, yeo go dumelwanego ka yona le mothuša ka ditirelo tša tlhokomelo ya tša maphelo yeo e diretšwego baholwa ba Sekema. Tekanyo tše di tla dirišwa ka go swana go *PMB* le/goba maemong ao e sego a *PMB*, gomme di tla lefšwa go elana le ditekanyo tša *DSP*, ntle le ge go dirišega bjalo ka ge go tlhalošetšwe ka gare ga Molao, Melawana le ka melaong ye.
- 4.24. “Aterese ya lefelo leo tagafala e ka romelwago go lona” – aterese ya bodulo yeo e kgethilwego ke leloko, fao tagafala gammogo le ditiragalo tše dingwe tša semolao, goba tiragalo ye nngwe le ye nngwe yeo e kago tlhologa mabapi le tša mohuta woo, di tla tlišwago fao le go tagafara leloko.
- 4.25. “Maemo a kalafo ya tšhoganetšo” – tiragalo ya ka bjako le, ka nako yeo, yeo e sa letelwago ya seemo sa bophelo, yeo e nyakago kalafo goba kalafo ya puwo ka tšhoganetšo, fao go šitwa go neelana ka tirelo tša kalafo ka dihlare goba kalafo ka puwo go ka tlholago tshenyego ye kotsi go šomeng gabotse ga mmele goba go ba kotsing ga setho goba karolo ya mmele, goba gona go bea bophelo bja motho kotsing e šoro.
- 4.26. “Modiredi” - motho yoo a šomelago mongmodiro.

- 4.27. “Mongmodiro” – mongmodiro yoo a nago le seabe gomme a tsenego kontrakeng le Sekema moholeng wa kamogelo ya badiredi ba gagwe bjalo ka maloko a Sekema.
- 4.28. “Nako ya go leta ka kakaretšo” – nako yeo moholwa a se nago tokelo ya go kleima dikholego ka moka, gomme paka ya gona e sa swanelago go feta dikgwedi tše 3 (tharo), goba paka ye nngwe le ye nngwe ya mohuta woo bjale ka ge go ka dumelelwa go elana le Molao, gape le ge Boto e ka tšea sephetho se bjalo ka sewelo.
- 4.29. “Lenaneo-taolo la kholego tša ka sepetlela” – go monithara kgafetša ga goba mo legatong la Sekema, mo nakong ye laetšwego ya kalafo ya seemo sa bolwetši bja moholwa, gomme go tla akaretša le seemo sa bolwetši bjoo bo ka tlhagago nakong ya ge moholwa a le ka sepetlela sa praebete/sa profense goba kliniki ya go etelwa tšatši ka tšatši goba seemo sa bolwetši bjoo le mathomong moholwa a bego a amogetšwe ka baka la bjona, gomme bo ka tšeago nako ye telele go feta nako ya gore moholwa a be fao sepetlela.
- 4.30. “Ditseno” – mo moholeng wa go bala dikabelo boemong bja –
- 4.30.1. leloko leo e lego modiredi – palomoka ya tefo ya gagwe ya kgwedi/ mogolo wa gagwe woo o ya go letloleng la phenšene gomme o lekolwago ngwaga ka ngwaga;
- 4.30.2. leloko ka noši – palomoka ya ditseno tša gagwe tšeo di lekolwago ngwaga ka ngwaga;
- 4.30.3. leloko leo le ngwadišago mogatša goba motlabo bjalo ka mofepša – bophagamo bja moputso goba ditseno tša leloko goba tša mogatša goba tša motlabo;
- 4.30.4. leloko leo le tšwelago pele – palomoka ya ditseno tša gagwe tša kgwedi go tšwa letloleng la phenšene.
- 4.31. “Leloko leo le ngwadišitšwego ka morago” – mokgopedi goba motho o mogolo yoo e lego mofepša wa modirakgopelo yoo, nakong ya go dira kgopelo ya boloko goba kamogelo bjalo ka mofepša, bjalo ka ge mabaka a ka ba a le ka gona, o ne mengwaga ye 35 goba go feta eupša go kgethollwa moholwa mongwe le mongwe yoo a bego a ipshina ka tšhireletšo ya sekema sa kalafo se setee goba go feta, go tloga nakong ya pele ga 1 Aporele 2001, ntle le kgaotšo ya tšhireletšo yeo e fetago dikgwedi tše tharo ka tatelano, go tloga ka 1 Aporele 2001.
- 4.32. “Mokgatlho wa tlhokomelo ye e laolwago” – ke mokgatlho wo o dumelegilego go Khansele gomme o kgethilwe ke Sekema maelana le Molao le melawana go neelana ka tlhokomelo ya kalafo yeo e laolwago.

- 4.33. “Tlhokomelo ya maphelo yeo e laolwago” – peakanyo ya go neelana ka tlhokomelo ya maphelo yeo e tlheilwego go fokotša tirišo ye sa hlokegego ya ditirelo , go kgina ditshenyagalelo le go ela ditirelo mola go gare go neelanwa ka phihlelelo ya boleng le tlhokomelo ya tša maphelo yeo e tiilego, bjalo ka ge go laeditšwe ka ketapeleng ya Koketšo B.
- 4.34. “Leloko” – Motho mang le mang yoo a amogelwago bjalo ka leloko le legolo la Sekema go elana le Melao ye;
- 4.35. “Lapa leo e lego loko” – leloko le bafepša ba lona ka moka bao ba ngwadišitšwego.
- 4.36. “Dikholego tša minimamo” – dikholego go elana le ditirelo tša maphelo tšeo e lego tša maswanedi tša maemo ao, bjale ka ge go kgethilwe ke Tona ya tša maphelo maelana le karolo 29(1)(o) ya Molao.
- 4.37. “Modirišane” – motho yoo leloko le tswalanago le yena ka maitlamo a theilwego godimo ga dikelo tša nepišo ya tirišano mmogo, go sa šetšwe bong bja badirišane.
- 4.38. “(PMSA)” Akhaonte ya tšhelete-polokwa ya Kalafo ya Motho.
- 4.39. “Maemo a bolwetši bjoo bo bego bo gare bo le gona” – maemo a bolwetši fao go šetšego go bile le dikeletšo tša bongaka mabapi le phekolo, tlhokomelo goba kalafo, gomme dikeletšo le ditigelo tšeo di amogetšwe ka bjako, pakeng ya dikgwedi tše lesomepedi (12) pele ga paka yeo moholwa a amogetšwego bjalo mo Sekemeng.
- 4.40. “Dikholego tša minimamo tšeo di kgethetšwego” – dikholego bjalo ka ge di akantšwe ka go karolo 29(1)(o) ya Molao gomme e nago le dikeletšo ka ga ditshenyagalelo tša phekolo, kalafo le tlhokomelo ya -
- a) Bobeding bja Phekolo le Kalafo bjalo ka ge go hlagišitšwe ka lenaneng la Koketšo A ya melawana, maelana le dikgaoletšo tšeo di laeditšwego ka fao lenaneng; le
  - b) maemo a mangwe le a mangwe a tšhoganetšo;
- 4.41. “Maemo a dikholego tša minimamo tšeo di kgethetšwego” – kemo yeo e akantšwego ka Bobeding bja Phekolo le Kalafo bjalo ka ge go hlagišitšwe ka lenaneng la Koketšo A ya Melawana goba maemo a mangwe le a mangwe a tšhoganetšo;
- 4.42. “Mogwaledimogolo” – Mongwaledimogolo goba Motlatša Mongwaledimogolo wa Dikema tša Kalafo yoo a beilwego go elana le karolo 18 ya Molao;

- 4.43. “Ditekanyetšo tša Sizwe” – Lenanetheko-Kaelo la Bophelo bja Setšhaba go ditirelo tša maphelo leo le phatlaladitšwego ka 2006 gomme le kaonafatšwego ka ngwaga go elana le infleišene goba mohuta mongwe le mongwe wa ditefelo goba selekanyo sa go bea theko, bjalo ka ge le amogelwa ke Sekema, ka sewelo.
- 4.44. “Phenšene ya leago” – phenšene ya maleba ya leago yeo e kgethetšwego ke Molao wa Phenšene ya Leago, 1992 (Molao No 59 wa 1992).
- 4.45. “Mogatša” – motho yoo leloko le nyalanego le yena go elana le molao o mongwe le o mongwe goba molao wa tlwaelo, go sa šetšwe bong bja bao ba amegago.
- 4.46. “Nako ye e laetšwego” – nako yeo e thomago ka letšatši la kgopelo ya go ka amogelwa ka sepetlela goba kliniking ya letšatši ka letšatši goba go ka amogelwa gape maelana le maemo ao a swanago a kalafo, goba maemo a tšwago go goba maemo a sewelo ao a amanago le maemo a pele fao go ilego gwa dirwa kgopelo ya kamogelo, go fihla nakong ya go lokollwa sepetlela goba kliniking ya letšatši, ge e le gore ge a šuthišwa go tloga sepetlela se sengwe go ya go se sengwe, lebakeng la go tšwetšapele kalafo ya maemo a bolwetši bjo o moholwa a bego a robaditšwe mabapi le bjona, “letšatšikgwedi leo le laetšwego la go lokollwa” e tla ba lona letšatši la mafelelo leo ka lona, moholwa a lokollotšwego go tšwa sepetlela.
- 4.47. “Go elana le lenaneo la taolo ya sepetlela” – ge go dirišwa mo mabakeng a go robatšwa ka sepetlela goba ka kliniking ya letšatši, go tla ra gore, tumelelo yeo e fiwago ya go amogelwa le go tlhokomelwa e akaretša ditirelo ka moka tšeo di dumeletšwego, gomme di amanago le kamogelo yeo ya ka sepetlela goba kliniki ya letšatši yeo e ka se dumelelwego lefaseng ka bophara, gomme kgopelo e swanetše go dirwa tebana le tirelo ye nngwe le ye nngwe ye ikgethago.

5. MAIKEMIŠETŠO

Maikemišetšo a Sekema ke go:

- a) rwala melato, boemong bja maloko a sona gammogo le bafepša ba bona, go boelwa ke dikabelo le meputso;
- b) kgonagatša khwetšagalo ya tirelo ye nngwe le ye nngwe ya maswanedi go tša maphelo;
- c) neelana ka thušo ya go lefela ditshenyagalelo tšeo di hlolegilego mabakeng a go neelana ka ditirelo tša maswanedi tša maphelo; le/goba
- d) neelana ka tirelo ya maswanedi ya tša maphelo, mohlomongwe ka Sekema ka bosona, goba ka mothuši o mongwe le o mongwe goba dehlopha tša bathuša ka ditirelo tša maswanedi, go tša maphelo, goba ka motho yo mongwe le yo mongwe yoo a amanago le goba go elana le tumelelano le Sekema.

6. BOLOKO

6.1. Go tšea karolo ga mongmodiro

- a) Boto e ka na, boikgethelong bja yona ka noši, go direng kgopelo ke khamphani, setlamo goba setlhongwa se sengwe le se sengwe, ya amogela khamphani, setlamo goba setlhongwa se bjalo, bjalo ka mongmodiro gomme ya fa sebaka sa go ka kgathatema ka Sekemeng ke badiredi ba khamphani, setlamo goba setlhongwa se bjalo, go elana le kwano le dipeelano tše swanago le tšona tšeo di dirišwago godimo ga badiredi ba bjalo ba bengmediro bao le bjale ba tšeago karolo Sekemeng se;
- b) Mongmodiro a ka na, ka go dira tsebišo ye ngwetšwego, mo pakeng ya kgwedi e tee go Boto, gore a dumelelwe go fetšiša go tšea karolo gagagwe mo Sekemeng: Ge fela e tla re mo mafelelong a paka yeo ya tsebišo, Sekema se tla be se sena sekoloto sa dikholego tšeo di hlotšwego ke maloko a maswanedi morago ga letšatšikgwedi leo le kwanetšwego.

6.2. Magoro a maloko

6.2.1. Maloko a ka mehla

Modiredi

Go elana le Molao 8 fao boloko bja Sekema, e lego ka lebaka la tirelo, e tla ba kgapeletšo gore badiredi ka moka ba mongmodiro go ba maloko a Sekema:

Ge fela Boto e tla ba le tokelo ya go ka lokolla modiredi yo bjalo bolokong goba legoro la badiredi bao ba kgethilwego ke mongmodiro, ka lebakeng la gore ba bonwa bjalo ka badiredi bao go sa nyakegego gore ba ka nyaka boloko bjalo ka peelano ya tirelo goba fao mongmodiro a dumeletšego dithušo tša kalafo tšeo di fetago e tee ka palo; goba

Fao mogatša wa modiredi e lego leloko la sekema se sengwe sa kalafo gomme modiredi a kgetha go ngwadišwa bjalo ka mofepša ka tlase ga sekema sa kalafo sa yoo mogatša wa gagwe, ka fao modiredi a ka se ke a, monakong yeo a lego leloko la sekema seo, ngwadišwa bjalo ka leloko la Sekema se;

6.2.2. Motho ka noši

Go elana le dipeelano tša Molao 8.1 le 8.2, boloko bo buletšwe motho mang kapa mang goba sehlopha sa batho.

6.3. Barolamodiro

- 6.3.1. Leloko le tla boloka boloko bja lona Sekemeng gotee le bafepša ba gagwe bao ba ngwadišitšwego, ge ba le gona, nakong yeo a tlogelago modiro ditirelong tša

mongmodiro wa gagwe goba fao bodiredi bja gagwe bo fetšišwago ke mongmodiro ka baka la botšofadi, bofokodi bja mmele goba bofokodi bjo bongwe.

- 6.3.2. Sekema se tla tsebiša leloko ka ga tokelo ya gagwe go tšwelapele ka go ba leloko gotee le dikabelo tšeo di tloga lefšwa go tloga nakong ya tholomodiro goba phetšišo ya bodiredi bja gagwe. Ntle le ge leloko leo le ka tsebiša Sekema, ka go ngwala, mabapi le maikemišetšo a lona a go fetšiša boloko goba gore o tla tšwelapele ka boloko.

6.4. Bafepša ba maloko ao a hwilego

- 6.4.1. Bafepša ba leloko leo le hwilego eupša ba ngwadišitšwe Sekemeng bjalo ka bafepša ba gagwe, mo nakong ya go hwa ga leloko le bjalo, ba na le tshwanelo ya go tšwelapele bjalo ka boloko bja Sekema ntle le ditšhitišo tše dimpsha, go beelwa mellwane goba dipaka tša go leta.

- 6.4.2. Sekema se tla tsebiša mofepša ka ga tokelo ya gagwe ya go dula e le leloko gotee le dikabelo tšeo di swanetšego go lefša go elana le boloko. Ntle le ge motho yo bjalo a ka tsebiša Boto, ka go ngwala, ka ga maikemišetšo a gagwe a go se sa nyaka go ba leloko, motho yoo o tla no dula a amogelwa bjalo ka leloko la Sekema.

- 6.4.2.1. Boleloko bja leloko le bjalo bo a fela ge leloko leo le e ba leloko la goba mofepša wa leloko leo e lego leloko la sekema-sešele sa kalafo;

- 6.4.3. Fao ngwana goba bana ba bafepša ba šuanafadišwego, ngwana o mogolo o tlo tšewa bjalo ka leloko, gomme monyanana goba banyanana ba gagwe, ya ba bafepša ba ngwana yoo.

- 6.4.3.1. Boloko bja leloko la mohuta woo bo a fetšišwa, ge leloko leo e ka ba leloko goba mofepša wa leloko la sekema-sešele sa kalafo.

7. GO NGWADIŠA LE GO PHUMULWA GA BAFEPŠA

7.1. Ngwadišo ya Bafepša

- 7.1.1. Leloko le ka dira kgopelo ya ngwadišo ya bafepša ba gagwe nakong yeo a dirago kgopelo ya go ba leloko go elana le Molao 8.

- 7.1.2. Ge leloko le ka dira kgopelo ya go ngwadiša lesea leo le sa tšwago go belegwa goba ngwana yoo a sa tšwago go amogelwa bjalo ka ngwana wa mogodišwa mo matšatšing a 30 go tloga mola a belegwago goba a amogelwago bjalo ka ngwana wa mogodišwa, ngwana yo bjalo o tla ngwadišwa ka Sekemeng bjalo ka mofepša. Gomme, dikabelo tše hlatlogilego tša ditefelo di tla be di letetšwe go

tloga letšatšing la mathomo la kgwedi ye e latelago kgwedi ya matswalo goba go amogelwa ga ngwana yoo bjalo ka mogodišwa.

- 7.1.3. Ge leloko, leo le ka nyalago morago ga go ba leloko la Sekema, le ka dira kgopelo mo matšatšing a 30 a letšatšikgwedi la nyalo e bjalo, go ngwadiša mogatša wa gagwe bjalo ka mofepša, gona mogatša yowe wa gagwe o tla napa a ngwadišwa Sekemeng bjalo ka mofepša. Gomme, dikabelo tše hlatlogilego tša ditefelo di tla be di letetšwe go tloga letšatšing la mathomo la kgwedi ye e latelago kgwedi ya lenyalo, gomme dikholego di tla oketšega go tloga nakong ya lenyalo leo.
- 7.1.4. Mo lebakeng la motho mang kapa mang a loketšego go ka ngwadišwa bjalo ka mofepša, mo mabakeng ao a sa swanego le ao a hlagišitšwego ka go Molao 8.2.1 go fihla ka 8.2.3, leloko le ka na la dira kgopelo go Sekema go ka ngwadiša motho yo bjalo bjale ka mofepša, fao e lego gore dikabo tša Molao 8 di tla napa tša thoma go šoma go phethagatša diphetogo tše hlokegago.
- 7.2. Go phumulwa ga bafepša
  - 7.2.1. Leloko le tla tsebiša Sekema mo matšatšing a 30 morago ga tiragalo ye nngwe le ye nngwe yeo e dirago gore o mongwe wa bafepša ba gagwe a se sa hlwela a loketše dipeelano tša go tšwela pele bjalo ka leloko.
  - 7.2.2. Ge mofepša a se sa hlwela a loketše go ba mofepša, a ka se sa bonwa bjalo ka motho yoo a ngwadišitšwego ka lebaka leo, moholeng wa Melao ye goba a be le tokelo ya go ka amogela dikholego tše dingwe le tše dingwe, go sa kgathatsege ge e le gore tsebišo e dirilwe go elana le Melao ye goba ka tsela ye nngwe, gape go sa kgathatsege ge e le gore; dikabelo di be di šetše di tšwele go lefela motho yo bjalo.

8. DIKWANO LE DIPEELANO TŠE AMAGO BOLOKO

- 8.1. Monyane e ka ba leloko ka tumelelo ya motswadi goba mohlokamedi.
- 8.2. Ga gona motho yoo a swanetšego go ba leloko go feta gatee go dikema tša kalafo tše di ngwadišitšwego, goba mofepša:
  - 8.2.1. wa maloko a fetago leloko le le tee la sekema se itšeng sa kalafo; goba
  - 8.2.2. wa maloko a dikema tša kalafo tše di ngwadišitšwego; gomme
  - 8.2.3. ga go na moholwa yoo a swanetšego go kleima goba go amogela dikholego boemong bja yena mong goba e mong le e mong wa bafepša ba gagwe go tšwa go sekema se sengwe le se sengwe sa kalafo fao e sego leloko ntle le fao motho yo bjalo, e lego moneedi wa ditlhalenama goba ditho tša mmele.

8.3. Bao ba sa holofetšego go ka ba maloko, pele ba ka amogelwa, ba swanetše go tlatša le go fihliša difomo tšeo di nyakwago ke Sekema, gotee le bohlatse bjo bo kgotsofatšago mabapi le mokgopedi ka boyena gape le bafepšwa ba gagwe, mengwaga ya bona, letseno, seemo sa bophelo, le sengwe le sengwe seo se nyakegago pele ga go ka amogelwa bjalo ka bafepša ba sekema se sengwe le se sengwe sa kalafo. Sekema se ka na sa kgopela gore mokgopedi a se fe pego ya kalafo mabapi le o mongwe le o mongwe wa bao ba kgopelelwago go ka ba bafepša, go elana le seemo seo keletšo tša kalafo, phekolo, tlhokomelo di ilego tša digelwa goba tša amogelwa mo pakeng ya dikgwedi tše lesomepedi tša go feta, pele ga kgopelo ya boloko e ka amogelwago. Ditefelo tša diteko goba ditlhahlobo tša dingaka tšeo di dirilwego go phethagatša pego ye bjalo, di tla lefelwa ke Sekema. Sekema se ka na sa ikgethela ngaka yeo e tlogo dira diteko goba ditlhahlobo tšeo.

8.4. Paka tša go leta

8.4.1. Sekema se ka na sa rweša motho yoo a direlwago kgopelo ya boleloko goba kamogelo bjalo ka mofepša, gomme e be e se moholwa wa sekema sa kalafo tekanong ya paka ya bonyane bja matšatši a 90 pele ga letšatšikgwedi la kgopelo

8.4.1.1. paka ya kakaretšo ya go leta dikgwedi tše tharo; le

8.4.1.2. taetšo ye ikgethago ya paka ya go leta dikgwedi tše 12.

8.4.2. Sekema se ka na sa rweša motho mang kapa mang yoo a direlwago kgopelo ya boloko goba go amogelwa bjalo ka mofepša, yoo peleng e bego e le mofepša wa sekema sa kalafo mo nakong ye sa kgaotšego, ya paka ya dikgwedi tše 24, a fetšago ka bjako ka tlase ga matšatši a 90 pele ga nako ya kgopelo –

8.4.2.1. peelano ye itšego ya paka ya go leta go fihla go kgwedi tše 12, ntle le mo mabakeng a kalafo goba ditshepetšo tša phekolo tšeo di šireleditšwego ka dikholegong tša minimamo;

8.4.2.2. mo lebakeng la motho mang kapa mang yoo a akantšwego ka taelong ye ya tlaleletšo, fao sekema sa pele sa kalafo se bego se rwešitše paka ya go leta ya kakaretšo goba peelano ye itšego ya paka ya go leta, gomme paka e bjalo ya go leta e se e fele mo nakong ya phetšišo, paka ya kakaretšo goba peelano ye itšego, ya nako yeo e sego ya fela, ya paka ya go leta yeo e rwešitšwego ke sekema sa pele sa kalafo.

8.4.3. Sekema se ka na sa rweša motho mang kapa mang yoo a direlwago kgopelo ya boloko goba go amogelwa bjalo ka mofepša, yoo peleng e bego e le mofepša wa sekema sa kalafo mo nakong ye sa kgaotšego ya paka ya dikgwedi tše 24, a kgaotša ka bjako ka tlase ga matšatši a 90 pele ga nako ya kgopelo, nako ya kakaretšo ya go leta ya go ka lekana dikgwedi tše tharo, ntle le mo mabakeng a kalafo goba ditshepetšo tša phekolo tšeo di šireleditšwego ka dikholegong tša minimamo;

- 8.5. Ga go na dipaka tša go leta tšeo di swanetšego go rwešwa godimo ga:
- 8.5.1. motho yoo kgopelo ya go ba leloko e dirwago mabapi le yena goba go amogelwa bjalo ka mofepša yoo peleng e bego e le mofepša wa sekema sa kalafo, gomme a tsentšego tsebišo ya go tlogela boloko ka bjako ka tlase ga matšatši a 90 pele ga nako ya kgopelo yeo, fao phetišetšo ya boloko e nyakegago ka baka la –
- 8.5.1.1. go fetola modiro; goba
- 8.5.1.2. mongmodiro a fetola goba a fetšiša kgwerano le sekema sa kalafo sa badiredi ba gagwe, mo lebakeng leo go rago gore; tšhutišo yeo e tla direga fela mathomong a ngwaga wa ditšhelete goba tsebišo, ye e kwagalago, e swanetše go ba e filwe Sekema seo kgopelo e dirwago go sona gore tšhutišo e phethege mathomong a ngwaga wa ditšhelete o latelago.
- Fao sekema sa pele sa kalafo se bego se rwešitše peelano ya kakaretšo goba ya maemo a itšeng a nako ya go leta, mo lebakeng la batho bao ba umakilwego ka molaong wo, gomme paka ye bjalo, ya go leta, e sešo ya fela nakong ya kgopelo ya phetšišo ya boloko, Sekema se ka na sa tšwela pele ka thwešo yeo ya go leta mo nakong yeo e sego ya hlwa e fela, go tloga mola e rwešitšego ke sekema sa kalafo, sa kgale.
- 8.5.2. Moholwa yo a tšhentšhago, go tloga go kgetho ya kholego go ya go ye nngwe, ka gare ga sona sekema se, ntle le ge e le gore moholwa yo bjalo o bewa pakeng ya go leta ka kgethong ya bjale ya dikholego, mo lebakeng leo e lego gore paka ye e sa šetšego e ka na ya šomišwa;
- 8.5.3. ngwana wa mofepša yoo a belegwego pakeng ya boloko;
- 8.6. Ga go na dipaka tša tetelo goba tša ditšhitišo tšeo di tlogo bewa godimo ga seemo sa bophelo bja leloko le lengwe le le lengwe leo e bego e le leloko goba mofepša wa leloko la sekema-sešele sa maphelo mo nakong ye sa kgaotšego ya mengwaga ye mebedi, gomme boloko bja gagwe bo fetšišitšwe ka lebaka la go tšhentšha modiro, gabjale a dirago kgopelo ya boloko mo pakeng ya dikgwedi tše tharo morago ga khutlišo ya boloko bja gagwe sekemeng sa kalafo, sa kgale.
- 8.7. Go elana le molao 8.6 paka ya tetelo ya dikgwedi tše sa fetego tše 12 e tla šoma go leloko gotee le bafepša ba gagwe, go tloga ka letšatšikgwedi la kamogelo, mo lebakeng la seemo sa bolwetši bjoo e lego kgale bo le gona, ka ntle ga seemo seo se swanetšego go alafša go elana le dikholego tša minimamo tšeo di kgethetšwego: ge fela paka-tetelo ye mpsha e ka se šomišwe godimo ga leloko lefe kapa lefe goba mofepša yo a šuthago gare ga dikholego tšeo di ka kgethwago ka gare ga sekema sa kalafo seo se swanago.
- 8.8. Bafepša bao ba ngwadišitšwego, ba leloko, ba swanetše go tšea karolo ka gare ga kholegokgethwa yeo e swanetšanago le ya leloko.

- 8.9. Leloko le lengwe le le lengwe le tla, ge le amogelwa bolokong, amogetšwa kakaretšo ka botlalo ya ditekanyetšo-kabo, dikholego le dikgaolelo. Maloko le bafepša ba bona, le motho mang le mang yoo a kleimago kholego ye nngwe le ye nngwe ka tlase ga Melao ye goba; yoo kleimi ya gagwe e tšwago go motho yoo a kleimago ka tsela yeo, gomme ba bofa ke Melao ye, bjalo ka ge e kaonafatšwa ka sewelo. Melao ye e hwetšagala ka go websaete ya sekema se, go ka kgona go fihlelelwa ke maloko ka moka.
- 8.10. Leloko le ka na la se neelane, fetiše, holofetša goba go tshepiša kgonagalo goba phetišetšo go motho wa boraro, kleimi ye nngwe le ye nngwe, goba tokelo ya kholego ye nngwe le ye nngwe yeo le ka bago le yona kgatlhanong le Sekema. Sekema se ka na sa thibela, sa fega, goba sa tlogela tefo ya kholego yeo leloko le nago le tokelo godimo ga yona go elana le Melao ye, goba tokelo ye nngwe le ye nngwe go elana le kholego ya mohuta woo, goba tefelo ya kholego ya mohuta woo godimo ga leloko le bjalo, ge leloko le ka leka go neelana goba go fetiša, goba ka tsela ye nngwe; la neelane goba la holofetša goba la tshepiša kgonagalo ya go aba kholego ya mohuta woo.
- 8.11. Fao boloko bja moholwa bo fedišitšwego go elana le Molao 12.4, Sekema se ka se be le tshwanelo go dumelela motho wa mohuta woo, ge a dira kgopelo ya go boela Sekemeng, ntle le ge motho o bjalo a ka bontšha ka tsela ye kgotsofatšago go Boto gore; ditiragalo tšeo di ilego tša dira gore a kgaolwe bolokong, mo nakong e fetilego, di ka se tsoge di diregile gape.
- 8.12. Fao leloko le dumelwago go itokolla Sekemeng, go elana le Molao 12.1.1, gomme le ngwadišitšwe bjalo ka mofepša mo Sekemeng sa kalafo sa mogatša wa lona, leloko leo le ka dumelwa go amogelwa gape bolokong, go laolwa fela ke Melao ya Sekema se.
- 8.13. Maemo a thwalo ao a sa amego ke Melao

Ga go na selo, ka mo Melaong ye, seo se ka tlhalošwago go ba seo se fetolago ka tsela e itšeng tokelo ya mongmodiro go fetšiša ditirelo tša modiredi yoo e lego leloko la Sekema goba tumelano ye nngwe le ye nngwe gare ga mongmodiro le modiredi wa gagwe, malebana le dipeelano tša tirelo.

8.14. **Dinyakwa tša tefo ya dikabelo**

Leloko le lengwe le le lengwe leo le amogetšwego go elana le molao 6.2.2 goba 6.3 le tla re ka mohlomong, mo nakong ya go amogelwa goba ka morago ga fao, la dira dipeakanyo tša maleba tša thulaganyo ye ikgethago go tsenywa tirišong dikabelo tša kgwedi tšeo di lefšago go elana le dipeelano tša Melao ye. Se ke go netefatša, go elana le kgotsofalo ya Boto, gore ditefo ka moka tša dikabelo di:

8.14.1. lefša thwii go akhaonte ya panka yeo e kgethilwego ke Sekema goba di amogelwa ofising yeo e ngwadišitšwego ya sekema; gomme

8.14.2. e tsebišitšwe ke mmolokedi wa Sekema le/goba leloko la Sekema, bjalo ka ditefo tšeo di dirilwego ke leloko la maswanedi, ka tsela yeo e lego gore di bonagala ka nako tšohle gape le go ka tsebja ka bjako gore; ke ditefo tšeo di lego malebana le seo.

9. TŠHUTIŠO YA DIHLOPHA TŠA BENGMEIRO GO TŠWA GO SEKEMA SE SENGWE SA KALAFO

9.1. Ge maloko a sekema se sengwe sa kalafo bao e lego maloko a sekema seo ka baka la gore ba hirilwe ke mongmodiro yo itšeng, ba fetšišago boloko bja bona sekemeng seo se sengwe ka maikemišetšo a go hwetša boloko bja Sekema se, boto e tla amogela batho ba bjalo ka seboka ntle le go beelana paka ya go leta. Leloko le lengwe le le lengwe la sekema seo se umakilwego ka pele, yoo e lego leloko leo le tšwelago pele ka lebaka la khiri ya gagwe mo nakong ye e fetilego ke mothwadi yo itšeng, le yena a ka amogelwa bjale ka leloko ka mabaka ao a hlagišitwego ka go molao 9, gomme go feta fao Sekema se tla amogela motho o mongwe le o mongwe yoo e bego e le mofepša, yo a ngwadišitšwego bjalo ka mofepša wa leloko le bjalo, bjalo ka mofepša.

10. KARATA YA BOLOKO LE LENGWALO LA BOPAKI BJA BOLOKO

10.1. Karata ya boloko

Leloko le lengwe le le lengwe le tla abelwa karata ya boloko yeo e nago le ditlhalošo tšeo di laeletšwego ke Molao. Karata ye e tla laetšwa mothuša ka tirelo motsi e nyakega, gomme e tla dula e le phahlo ya Sekema gape, e tla bušetšwa go Sekema ge boloko bo fihlile mafelelong.

Tefelo ya koketšo godimo ga karata yeo e timetšego goba dikarata tšeo di pedifaditšwego e tla dirišwa, tefelo yeo nako le nako e tlogo laetšwa ke Boto.

10.2. Tirišompe ya karata ya boloko

Tirišo ya karata ya boloko ke motho mang kapa mang e sego leloko goba bafepša ba gagwe bao ba ngwadišitšwego, ka tsebo goba tumelelo ya leloko goba bafepša ba gagwe, ga go a dumelelwa, gomme go bonwa bjalo ka tshenyo ya ditshwanelo tša boloko bja Sekema, kudukudu go dikholego tša Sekema.

10.3. Bopaki bja boloko

Ge boloko bo fihlile mafelelong goba ge mofepša a tlošwa ngwadišong, Sekema se tla, pakeng ya matšatši a 30 ya phedišo ye bjalo, fa motho yo bjalo bopaki bja tšhireletšo ya boloko, bjoo bo nago le ditlhalošišo bjalo ka ge di ka ba di

laeletšwe: Ge fela e le gore, kgopelo ye bjalo a ka fihla go Sekema mo nakong ya mengwaga ye mebedi morago ga phedišo e bjalo.

11. GO TŠHENTŠHA GA ATERESE YA LELOKO

- 11.1. Leloko le swanetše go tsebiša Sekema, mo pakeng ya matšatšing a 30, ka ga tšhentšho ye nngwe le ye nngwe ya aterese go akaretšwa le *aterese ya lefelo la bodulo bja leruri fao tagafala e ka romelwago gona*. Sekema se ka se bonwe phošo ge ditokelo tša leloko di kgethollwa goba di mo lahlegela, seo e le ditlamorago tša go hloka šedi ga leloko leo, ka go se latele dinyakwa tša molawana wo.
- 11.2. Leloko le tla, nakong ya ge le dira kgopelo ya go ba leloko la Sekema, neela Sekema dinomoro ka botlalo tša tlemagano bjalo ka ge Sekema se ka kgopela nako le nako, fao go ka akaretšago ditlhalošo tša go swana le; dinomoro tša diselefoune le diaterese tša diimeile. Tšhentšho ye nngwe le ye nngwe ya dinomoro tšeo tša tlemagano, e swanetše go tsebišwa Sekema mo matšatšing a 30 tšhentšho yeo e diragetše. Sekema se ka se bonwe phošo ge ditokelo tša leloko di kgethollwa goba di mo lahlegela e le ditlamorago tša go hloka šedi ga leloko leo, ka go se latele dinyakwa tša molawana wo.

12. PHETŠIŠO YA BOLOKO

12.1. Boitokollo

- 12.1.1. Leloko la Sekema leo le itokollago ditirelong tša mongmodiro wa lona, le tla re ka letšatšikgwedi la go itokolla, la ikgethela go tšwelapele bjalo ka leloko leo le ikemetšego ka noši ntle le go dira kgopelo gape goba go beelwa mellwane ye mefsa yeo e bego e se gona nakong ya ge a be a itokolla.
- 12.1.2. Leloko leo, ka go fa tsebišo ya kgwedi e tee fela, le itokollago tirelong ya mongmodiro yoo e lego motšeakarolo, le tla, ka letšatšikgwedi la phedišo ye bjalo, kgaotša go ba leloko gomme ditokelo ka moka tša dikholego tša gagwe le tšona di tla fihla mafelelong, ntle le dikleimi tšeo di dirilwego pele ga boitokollo bjoo.

12.2. Phetšišo ya boloko ka boithaopo

- 12.2.1. Leloko, leo le sa nyakegego, go elana le maemo a gagwe a khiri, go ba leloko, le ka fetšiša boloko bja lona go Sekema ka go fa tsebišo ye e ngwadilwego ya kgwedi e tee fela. Ditokelo ka moka go dikholego di tla fela morago ga letšatši la mafelelo la boloko;

- 12.2.2. Paka ya tsebišo ye bjalo e tla lesetšwa fela mo mabakeng ao a tiišitšwego ka ditšhupo, fao boloko bja sekema se sengwe sa kalafo e lego kgapeletšo ka baka la peelano ya khiro;
- 12.2.3. Mongmodiro wa motšeakarolo, a ka na a fetšiša kgwerano ya gagwe le Sekema ka go neelana ka tsebišo ye e ngwadilwego ya kgwedi e tee feela, go itokolla go Sekema;
- 12.2.4. Leloko ka noši/leo le tšwelago pele le ka na la itokolla go Sekema ka go neelana ka tsebišo ye e ngwadilwego ya kgwedi e tee feela go itokolla go Sekema gomme ditokelo le dikholego ka moka lebakeng leo, di tla khutla ka letšatšikgwedi la boitokollo, ka ntle ga ditirelo tšeo di filwego go fihla ka, le go akaretša le letšatšikgwedi la phetšišo.

12.3. Phetšišo ka phošo

Boto e tla ba le tokelo ya go fetšiša boloko bja leloko fao leloko le šitwago go lefa Sekema tšhelete ya bokaalo yeo e swanetšego golefša ke leloko go Sekema, go elana le Melao ye goba dikabelo tša gagwe di šaletše morago ka matšatši a fetago a 30. Dikabo tša Molao wo di tla šoma gape fao, mo lebakeng la modiredi yoo e lego leloko, mongmodiro wa leloko leo a šitwago ke go lefa dikabelo go Sekema, bjalo ka ge go nyakega, go elana le dikabo tša Koketšo A.

Sekema se tla fa leloko tsebišo ka lengwalo la poso leo le rejistarilwego goba ka tsela ye nngwe le ye nngwe, bjalo ka ge go tla digela ke Boto nako le nako, gore ge e le gore dikabo ga di lefelwe ka nako, mo matšatšing a 14 morago ga letšatšikgwedi la kamogelo, boloko bo tla fetšišwa go tšwa morago, go tloga mafelelong a kgwedi yeo ditefelo tša mafelelo di ilego tša amogelwa.

12.4. Tirišompe ya ditshwanelo, dikleimi tša bofora, kemelo ya bofora, go se utulle tshedimošo ya nnete.

Go elana le Molao 29 Sekema se ka fetšiša boloko bja leloko goba mofepša yoo go nago le bohlatse bjo kwagalago kgatlhanong le yena bja tirišompe ya dikholego le ditshwanelo tša Sekema, gare ga tše dingwe, ka go neelana ka dikleimi tša bofora, goba go fana ka tlhalošo ye fošagetšego ya materiale goba go šitwa ke go utulla tshedimošo ya nnete. Sekema, ge se ka fetšiša boloko bja leloko goba mofepša ka lebaka la molawana wo, se tla tsebiša leloko, ka go ngwala, mabapi le sephetho se, gomme sa buša sa neelana ka mabaka a sephetho seo. Mo lebakeng le, leloko le le amegago goba mofepša, le ka na la nyakwa, ke Sekema, gore le bušetše Sekema tšhelete yeo, fela mo kgobošong ya kholego goba ditshwanelo tša Sekema, goba bosenyi bjo bongwe, bjalo ka ge go akantšwe ka mo, fao nkebe e sa kago ya lefša mo legatong la gagwe.

12.5. Lehu

Boloko bja leloko-kgolo bo fela ge le e hwa. Boloko bja bafepša le bjona bo tla napa bja fela le semetsing ntle le ge bafepša ba bjalo ba ka kgetha go šala, bjalo ka ge go akantšwe ka go Molao 6.4.

13. DIKABELO

- 13.1. Palomoka ya dikabelo tšeo di lefelwago leloko ka kgwedi, di tla thewa godimo ga ditseno tša leloko, bjalo ka ge go laotšwe ka 01 Janaware ya ngwaga woo, go sa šetšwe dikokeletšo tšeo di itemogetšwego gona ngwageng woo le palo ya bafepša bao ba ngwadišitšwego nako le nako.
- 13.2. Dikabelo di lefša kgwedi ye nngwe le ye nngwe, ka tšhalelomorago yeo e sego ya swanela go fihla ka morago ga letšatši la bo 7 la kgwedi ye nngwe le ye nngwe. Maloko ao a tsenago sekemeng bjalo ka maloko a ikemetšego ka noši, go a hlokega gore ba patelele pele kgwedi e nngwe le e nngwe. Fao dikabelo di swanetšego go lefelelwa kgwedi ye nngwe le ye nngwe goba sekoloto se sengwe le se sengwe, seo se kolotwago sekema, gomme se sa lefiwago, mo matšatšing a 30 a letšatšikgwedi la go lefa sekoloto, Sekema se tla ba le tokelo ya go:
  - 13.2.1. fega ditefo ka moka tša dikholego tšeo di bego di bokeleditšwe leloko le bjalo, go sa kgathatsege gore kleime ya kholego ye bjalo e dirilwe neng; gomme
  - 13.2.2. fa leloko goba mongmodiro tsebišo yeo e ngwadilwego (e ka ba ka elektroniki goba ka mokgwa wa tlwaelo, wa go ngwala ka seatla) gore ge e le gore dikabelo goba dikoloto tše dingwe, tše bjalo, ga di lefiwe ka botlalo mo matšatšing a 14, morago ga go amogela lengwalo, boloko bo ka na bja khanselwa.
  - 13.2.3. Tsebišo yeo e rometšwego ka poso, yeo e rejistarilwego ya go lefelwa pele, le tla fihlišwa go leloko mo atereseng ya bodulo bja leruri, fao tagafala e tla romelwago gona, gomme go tla akanywa gore; leloko leo le amogetše tsebišo yeo mo matšatšing a 7 morago ga letšatšikgwedi la thomelo. Fao tsebišo e rometšwego ka neeletšano ya elektroniki, fekese goba ka ngwalelano ya selefoune, go tla akanywa gore; leloko le hweditše tsebišo yeo semetsing morago ga katlego ya phetišetšo yeo. Mo lebakeng leo e lego gore leloko le šitwa go ka kgetha 'aterese ya bodulo bja leruri fao tagafala e ka romelwago gona', aterese yeo e ngwadilwego mo fomong ya kgopelo ya boloko, e tla bonwa bjalo ka aterese ya gagwe ya 'bodulo bja leruri fao tagafala e tla romelwago gona.
- 13.3. Mo lebakeng leo ditefo di lefilwego ka botlalo, dikholego di tla bušetšwa ntle le kgaotšo ya go iša pele, go laolwa ke tokelo ya Sekema go lefiša lekgetho le le kwagalago, go šireletša ditshenyagalelo-koketšo tše dingwe le tše dingwe tšeo di amanago le tshenygo yeo e bilego gona, le go bušwa ga tswalo ya *overdraft* ya

godimo; go elana le tekanyo ya bapanki ba Sekema. Ge ditefo tše bjalo di sa lefše ka botlalo, ga go na dikholego tše di tla lefšwago leloko go tloga ka letšatšikgwedi la go se lefe dikabelo, gomme kholego ye nngwe le ye nngwe yeo e šetšego e lefilwe, e ka na ya swanela ke go bušetšwa nthago go Sekema.

- 13.4. Ntle le fao go laeletšwego ka tsela ye itšego, ka melawaneng, maelana le ditšhelete-polokwa, ga go na pušetšo ye nngwe le ye nngwe ya letlotlo la Sekema goba karolo ya kabelo yeo e tlogo lefša motho mang kapa mang fao boloko bja leloko la mohuta woo goba tšhireletšo ye e lebanego mofepša o fe kapa o fe, wa leloko, e felago gare ga kgwedi.
- 13.5. Tekanyetšo yeo e lego gona go khodi ya leloko, go elana le kgetho ye nngwe le ye nngwe yeo e thušago bakeng sa tšhupa'tlotlo ya tšheletepolokwa ya kalafo ya motho ka noši e tla, ka nako tšohle, dula e le thuo ya leloko.

14. TLAMEGO TŠA MONGMODIRO LE MALOKO

- 14.1. Tlamego ya mongmodiro go Sekema e lekanyeditšwe go tšhelete ye nngwe le ye nngwe yeo e swanetšego go lefša, go elana le tumelano gare ga mongmodiro le Sekema.
- 14.2. Tlamego ya leloko e lekanyeditšwe go tšhelete ya dikabelo tša gagwe tše di sešogo tša lefša gotee le tšhelete ye nngwe le ye nngwe yeo e intšhitšwego ke Sekema legatong la gagwe goba mo legatong la bafepša ba gagwe, yeo e sešogo ya bušetšwa morago go Sekema.
- 14.3. Mo lebakeng la ge leloko le kgaotša go ba leloko, tšhelete ka moka yeo e sa kolotwago ke leloko le bjalo, ke sekoloto seo se kolotwago Sekema gomme e swantšego go sekwa ke sona.
- 14.4. Leloko le amogela tlamego go netefatša gore ditšhupa'tlotlo tše leloko goba mo/bafepša ba lona ba di diretšwego ke mothuša ka ditirelo, di a hlagišwa gore di lefše mo pakeng yeo go dumelelwanego ka yona, bjalo ka ge go hlalositšwe ka go Molao 15.2 le Molawana 5.

15. TSELA YA GO KLEIMA

- 15.1. Kleimi ye nngwe le ye nngwe yeo e hlagišitšwego maelana le go neelana ka tirelo ya tša maphelo, ya maswanedi, bjalo ka ge go akantšwe ka Melaong ye, e swanetše go felegetšwa ke akhaonte goba taodišo'tlotlo bjalo ka ge go laeletšwe.
  - 15.1.1. Ge akhaonte, taodišo'tlotlo goba kleimi e le ye nepilego goba fao tšhupa'tlotlo, taodišo'tlotlo ye nepilego goba kleimi e amogelwa, bjalo ka ge ditaba di ka be di eme, Sekema se swanetše, mo koketšong ya tefo yeo e akantšwego ka go

Karolo 59(2) ya Molao, se romele go leloko temošo-kgwebišano yeo bonyane, diteng tša yona di rwelego ditlhalošišo tše di latelago –

- a) Leina le nomoro ya boloko tša leloko;
  - b) Leina la mothušakatirelo;
  - c) Letšatšikgwedi la tirelo ya mafelelo yeo e dirilwego ke mothušakatirelo godimo ga akhaonte goba taodišo'tlotlo yeo e šireletšwego ke tefo;
  - d) Palomoka ya tšhelete yeo e kgopetšwego go dira modiro woo; le
  - e) Theko ya kholego yeo e filwego godimo ga tirelo ye bjalo.
- 15.2. Go kgona go dumelelwa go ka hwetša dikholego, kleimi ye nngwe le ye nngwe e swanetše, ntle le ge go beakantšwe ka tsela ye nngwq̄e, go saenwa le go hlatselwa ke leloko bjalo ka bohlatse bja nnete gomme e fiwe Sekema mo nakong yeo e sego ka morago ga letšatši la mafelelo la kwedi ya bone, morago ga kgwedi yeo tirelo e dirilwego.
- 15.3. Fao leloko le lefetšego tšhupa'tlotlo le tla, go thekga kleimi ya lona, swanela ke go neelana ka rasiti.
- 15.4. Diakhaonte tša kalafo ya dikgobalo goba ditshenyegelo tšeo di ka hwetšagalago gape go tšwa go batho ba boraro (third parties), di swanetše go thekgwa ke ditaodišo'tlotlo, tšeo di tlhalošago ka botlalo; ditlhalošišo tša ka tsela yeo kgobalo goba kotsi e diragetšego ka gona.
- 15.5. Ge Sekema se ka ba le kgopolo ya gore akhaonte, taodišo'tlotlo goba kleimi e fošagetše goba ga e amogelege gore e ka patelwa, Sekema se tla lemoša leloko le mothušakatirelo yo a lebanego, mo matšatšing a 30 morago ga kamogelo ya tšona tšeo, gomme sa bolela lebaka la kgopolo e bjalo. Sekema se swanetše go bolela mabaka a gore; goreng kleime yeo e fošagetše goba e sa amogelege, gomme se fe leloko goba mothušakaditirelo yo bjalo sebaka sa go buša kleime yeo e lokišitšwego go Sekema mo matšatšing a 60.

16. DIKHOLEGO

- 16.1. Maloko a na le ditokelo tša dikholego mo ngwageng wa ditšhelete, go elana le Koketšo B, di kholego tše bjalo di nabela go bafepša ba gagwe bao ba ngwadišitšwego ke leloko leo. Leloko le swanetše; ge le amogelwa, le kgethe go tšea karolo ka go dikgetho tšeo di lego gona, bjalo ka ge di hlagišitšwe ka botlalo ka go Koketšo B.

- 16.2. Leloko le na le tokelo ya go ka tšhentšha go tloga go kgetho ya kholego ye rileng go ya go ye nngwe go elana le mabaka a latelago:
  - 16.2.1. tšhentšho e tla dirwa go thoma ka 1 Janaware ya ngwaga o mongwe le o mongwe wa ditšhelete. Boto e kana, mo boikgethelong bja yona ka botlalo, ya dumelela leloko go tšhentšha go tloga go kgetho ya kholego ye rileng go ya go ye nngwe, nakong ye nngwe le ye nngwe.
  - 16.2.2. Kgopelo ya go tšentšha go tloga go kholego ye rileng go ya go ye nngwe e swanetše go dirwa ka go ngwala, gomme e fihlišwe go mohlankedi-mogolo mo nakong yeo e sego ka morago ga 30 Nofemere, pele ga ngwaga woo e o nepilego, gore tšhentšho yeo e diragale: Ge fela e le gore leloko le bile le matšatši a 30 pele ga tsebišo mabapi le diphetogo tšeo di nyakegago; tša dikholego goba dikabelo tša ngwaga o latelago.
- 16.3. Sekema se na le tokelo ya go thibela moputso wa kholego ye nngwe le ye nngwe yeo e loketšego leloko, mo lebakeng la ge dikabelo tša gagwe goba tefo goba tefo ye nngwe le ye nngwe go Sekema, di šaletšego morago ka nako ye fetago kgwedi e tee, fao dikoloto di lefilwego go elana le Melao ye, leloko le tla rwala maikarabelo a tšhelete ka moka ye e lefilwego bjalo.
- 16.4. Sekema se tla, fao akhaonte e gafilwego, patela kholego ye nngwe le ye nngwe yeo e swanetšego go patelwa leloko, go leloko ka bolona goba mothuši wa maleba wa tirelo ya maphelo, yoo a gfilego akhaonte yeo, mo matšatšing a 30 morago ga kamogelo ya kleimi yeo e sepelelanago le kholego ye bjalo, gomme kgetho ya go lefa kleimi ya mohuta woo e dula e le boikgethelo bja Sekema ka bosona.
- 16.5. Kholego yenngwe le ye nngwe ya kgetho ka go Koketšo B e akaretša le ditshenyegelo tša ditirelo tšeo di gafilwego maelana le dikholego tša minimamo tše kgethilwego.
- 16.6. Ga go na dikgaoletšo goba dikgetholodi tšeo di tlogo dirišwa godimo ga dikholego tša minimamo tše di kgethilwego.
- 16.7. Ntle le ge go laetšwe ka tsela ye nngwe, goba e le sephetho sa Boto, ditshenyagalelo tšeo di bilego gona, tše di amanago le se sengwe le se sengwe sa tše di latelago, di ka se ke tša lefiwa:
  - 16.7.1. Ditefelo ka moka tša diopareišene, dihlare, kalafo le ditshepetšo bakeng sa mabaka a khosmetiki.
  - 16.7.2. Maikhutšo ka maikemišetšo a go ka kaonafala.
  - 16.7.3. Go reka tše di latelago ntle le ge go kgethetšwe ke motho yoo a ngwadišitšwego bjalo ka motlhokomedi wa tša maphelo, yoo e lego gore a ka ba a ngwadišitšwe le Khansele ya Diprofešene tša Maphelo goba yoo a nago le nomoro ya tirišo yeo

a e abetšwego ke Boto ya Bathuša ka Matlole a Tihokomelo ya tša Kalafo goba setheo se sengwe le se sengwe goba sehlongwa seo ka molao se nago le tokelo ya go aba dinomoro tše bjalo, tša tirišo:

Dihlare tšeo di sego tša ngwadišwa le Khansele ya Taolo ya Dihlare;

Ditlabakelo tša ka bohlapelong le tša boitokišo bja khosmetiki;

Ditšweletšwa tša go sesefatša mmele;

Dihlare tša maitirelo (ka gae); le

Dihlare tša hlatlolano.

16.7.4. Ditshenyagalelo tšeo di fetago dikholego tša makisimamo wa ngwaga, e le tšeo di swanetšego leloko, go elana le melawana ya sekema.

16.7.5. Ditefišo tša dipeelano, fao moholwa a paletšwego ke go di phethagatša.

16.7.6. Ditshenyagalelo tša ditirelo tšeo di dirilwego –

Batho bao ba sa ngwadišwago le mokgatlo wo o dumeletšwego wa diprofešenale woo o theilwego go elana le Molao wa Palamente; goba

Sehlongwa se sengwe le se sengwe, legae la kokelo goba sehlongwa sa go swana le sona seo, eupšpa se sa ngwadišwa go elana le molao ofe kapa ofe, ka ntle ga mmušo goba sepetlela sa profense.

16.8. Baholwa bao ba amogetšwego mo ngwageng wa ditšhelete, ba swanetše ke dikholego tšeo di hlagišitšwego ka gare ga kholego ya kgetho yeo ba e kgethilego, le dikholego tša makisimamo tšeo di beakanywago go elana le tekanyo gotee le paka ya boloko, di balelwa go tloga go letšatšikgwedi la kamogelo go fihla mafelelong a ngwaga wo itseng wa ditšhelete.

16.9. Ntle le fao Boto e phethilego ka tsela ye nngwe, dikholego maelana le dihlare tšeo di humanwego go elana le taelelo, di kgaoletšwe go phepelelo ya kgwedi e tee fela malebana le taelelo e bjalo goba poeletšo ya taelelo yeo.

17. TEFO YA DIAKHAONTE

17.1. Tefo ya diakhaonte goba tefopušetšo tša dikleimi e thibelwa ke bokaalo bja tšhelete bjoo bo šetšego, gomme bo patelwago malebana le kholego ye bjalo le bokaalo bja maksimamo wa kholego yeo e lego gore e swanetše leloko go elana le kholego ya mohuta woo.

- 17.2. Phokoletšo e fe kapa efe ge e ba e ka ga motho ka noši goba phokoletšo ka bontši ye e amogetšwego maelana le tirelo ya maleba ya tirelo ya kalafo, e tla ba mo kholegong ya leloko go tiišetša bokanao bja tšhelete ya tefelo ya tirelo le phokoletšo ye lebanego, go tšwa go kholego ya maswanedi fela e kgaotšwego, goba tšhupa'tlotlo ya tšheletepolokwa ya kalafo, bjalo ka ge go ka direga.
- 17.3. Sekema se ka na, ka tumalano goba e sego ka tumelano le mothuši o mongwe le o mongwe goba sehlopha sa bathušakatirelo, sa lefa kholego yeo leloko le nago le tokelo godimo ga yona, ka go e lebiša-thwii go mothuši yoo a dirilego tiro yeo.
- 17.4. Fao Sekema se lefilego akhaonte goba karolo ya akhaonte goba kholego ye nngwe le ye nngwe yeo e lego gore ga se ya swanela leloko, ge e ba tefo e fiwa leloko goba mothušakatirelo, bokaalo bja tšhelete ya tefelo ya go fetatekano, bo tla bušetšwa morago ke Sekema, gomme bja lokollwa go tšwa go matlole ao a kolotwago leloko le bjalo, ke Sekema, a e tšwa go dikleimi tša nakong e tlogo goba ka tsela ye nngwe.
- 17.5. Go sa nyatšwe dikabelo tša Molao wo, Sekema se na le tokelo ya go lefa kholego ye nngwe le ye nngwe thwii go leloko leo le amegago.
- 17.6. Tšhelete ya tefo

Kleimi ye nngwe le ye nngwe ya kgonthe, yeo e amogelago ke Sekema go elana le Melao ye malebana le ditirelo tšeo di hwetšagalago go tšwa go "(SACU)" Yunione ya Makgetho a Afrika Borwa, dinaga-kgwebišano di tla lefša ka tšhelete ya Repabliki ya Afrika Borwa, go elana le Ditekanyo tša Sizwe.

18. DITEFO TŠA DIMPHO

- 18.1. Boto e ka se ke ya dumelela tefo ya ditirelo ntle le tšeo di hlagišitšwego ka mo Melaong ye, eupša e ka na, mo boikgethelong bjo nepagetšego bja yona, maelana le kholego ye e diretšwego, ya oketša tšhelete yeo e swanetšego go lefša go elana le Melao ye bjalo ka tefelo ya dimpho, ge fela e kgotsofetše gore; mathata a sa lokago a se ke, ka tsela ye nngwe, a rwešwa godimo ga leloko.

19. TAOLO YA SEKEMA

- 19.1. Sebopego sa Boto

Ditaba tša Sekema di tla laolwa go elana le Melao ya sekema bjalo ka ge go akantšwe ka go karolo 29(1) ya Molao, ke Boto yeo e nago le batho bao ba phetšego gabotse, le gona ba maswanedi, bjalo ka ge go akantšwe ka go karolo 57 ya Molao, e bopilwe ke:

maloko, e sego ka tlase ga maloko a 8 (seswai) goba e sego a go feta 10 (lesome), ao a kgethilwego gomme a hlongwa ka tsela ye latelago:

- 19.1.1.1. bonyane 50% (dipersente tše masomehlano) tša maloko a Boto, ka nako tšohle, e tla dula e le maloko a Sekema ao a šišintšwego gomme a kgethwa ke maloko a Sekema mo kopanong ya karetšo ya ngwaga (“Babotegi ba Kgethwilwego”), go elana le ditshepetšo tše di umakilwego ka go molawana 19.2.
- 19.1.1.2. maloko a Boto a šetšego a tla hlongwa (“Babotegi ba Hlomilwego”) ke Babotegi ba Kgethilwego ba bampsha. Babotegi ba Kgethilwego ba tla tlhokomela mabaka a latelago ge ba kgetha Babotegi ba Hlomilwego:
  - 19.1.1.2.1. dinyakwa tša bokgoni bjo itšeng bjo bo šupilwego ke Sekema, ka dithulusi tša sona tša taolo ya kotsi, ka kgatelelo ye ikgethago go, tša molao, tša kalafo, tša ditšhelete, tša botšhupatlotlo le mabokgoni a disaense tša *actuarial* (dipalopalo);
  - 19.1.1.2.2. tlhokego ye nngwe le ye nngwe ya tekano ya kemedi Botong, nageng ka bophara; le
- 19.1.1.3. kemedi go tšwa go dihlopha tše dikgolo tša bengmediro, fao go swanetšego.
- 19.1.2. Babotegi bao ba Hlomilwego e ka na ya se be maloko a Sekema go lokela go ka šoma bjalo ka babotegi.
- 19.1.3. Morago ga gore Mmotegi yo Hlomilwego a amogele ofisi ya bobotegi, Mmotegi yoo a Hlomilwego o tla ba le ditokelo ka botlalo tša botšeakarolo le go bouta, maemo a gagwe a ka se fapane le a Mmotegi yo a Kgethilwego.

19.2. Molawana 19.2 - Pakatiro

- 19.2.1. Mmotegi yo Kgethilwego o tla, ntle le ge a ka tlošwa go šoma bjalo ka mmotegi go elana le Melawana ye goba Molao, o šomela paka ya mengwaga e 3 (meraro) go tloga go Kopanokakaretšo ya Ngwaga goba Kopanokakaretšo ye Ikgethago ngwageng woo dikgetho di ilego tša swarwa.
- 19.2.2. Babotegi bao ba Beilwego ba tla dira tekano ya mengwaga ye 2 (pedi) go tloga go ngwageng woo hlomo e diregilego.
- 19.2.3. Ba botegi bao ba rolago modiro ba tla, go elana le molawana 19.3, ba le kgonagalo ya go ka kgethwa gape ke kopanokakaretšo ya ngwaga mo lebakeng la Babotegi bao ba Kgethilwego, le ke Boto mo lebakeng la Babotegi ba Hlomilwego.

19.2.4. Leloko la Boto le ka na la itokolla nakong ye nngwe le ye nngwe ka go neelana ka tsebišo ye e ngwaletšwego Boto maelana le maikemišetšo a gagwe a go se sa nyaka go ba leloko la Boto.

19.2.5. Pakatiro ya mmotegi e fela kopanongkakaretšo ya ngwaga goba Kopanongkakaretšo ye Ikgethago, go sa nyatšwe ge eba kopano ye bjalo e ka swarwa ka pela goba ka morago, pele ga mafelelo a ngwaga wa boraro goba wa bobedi, nakong ya bona ya go ba ofising.

Molawana 19.3 - Tšhišinyo le Kgetho ya Babotegi go ba maloko a Boto

19.3. Boto e tla netefatša gore ditsela tša maswanedi di a latelwa, go netefatša gore tshepetšo ya ditšhišinyo le dikgetho tša babotegi ke ye e lokologile gape ke ye e lokilego gomme etla, fao go swanetšego, kgetha mokgatlo wo o ikemetšego go lekola le go sepetša tshepetšo ya ditšhišinyo le dikgetho. Ditsela tša go šišinya le go kgetha ke tše di latelago:

19.3.1. Sekema se tla phatlalatša ditsebišo go maloko ka moka fao se kgopelago ditšhišinyo, monakong ye e sego ka tlase ga dikgwedi tše 4 (nne) pele ga mafelelo a pakatiro ya Mmotegi yoo a Kgethilwego.

19.3.2. Ditsibišo tšeo di kgopelago ditšhišinyo, di tla begela maloko ka ga dikgoba tšeo di swanetšego go tlatšwa, tshepetšo ya ditšhišinyo, gotee le fomo ya tšhišinyo yeo e dumeletšwego ke Boto.

19.3.3. Tšhišinyo ye nngwe le ye nngwe e tla sepetšana le Taodišophelo (CV) ye kopana ya nkgetheng, yeo e ngwetšwego go elana le dinyakwa tšeo di laeditšwego ka gare ga tsebišo ya ditšhišinyo.

19.3.4. Difomo tša mathomo tša ditšhišinyo, tšeo di tladitšwego gabotse e bile di saennwe ke maloko a Sekema, di swanetše go amogelwa mo nakong yeo e laetšwego ke boto.

19.3.5. Tšhišinyo ye nngwe le ye nngwe e swanetše go dirwa godimo ga fomo ya mathomo yeo e amogeditšwego ke Sekema, e saennwe ke mošišinyi, motlatši gotee le nkgetheng, ge fela e le gore; nkgetheng a ka se ke a itšhišinya goba go itlatša ka boena.

19.3.6. Tšhišinyo e ka se be ya maswanedi ge e ka amogelwa ke Sekema morago ga letšatši la go tswalela, ge e se ya tlatšwa ka botlalo goba ge e se ya saenwa ke 3 (boraro) ya basaini bao ba umakilwego ka godimo.

19.3.7. Sekema se tla hloma tsela ya tshenko yeo e swanetšego go latelwa go netefatša gore bonkgetheng bao ba šišintšwego ba loketše go direla bjalo ka babotegi, gomme se tla hlophiša lenane la mafelelo la bonkgetheng, bao ba loketšego dikgetho.

- 19.3.8. Sekema se tla romela, go maloko ka moka, lenane la bonkgetheng ba maswanedi, bao ba senkilwego gore ba šišintšwego bjalo ka ge go laeditšwe ka go molawana 19.2.3, gotee le;
- 19.3.8.1. CV ye akareditšwego ya o mongwe le o mongwe wa bonkgetheng bao ba senkilwego gomme ba loketšego go ka hlankela;
- 19.3.8.2. Fomo ya balote; le
- 19.3.8.3. lengwalo leo le laetšago maloko gore difomo tša bona tša balote di swanetše go amogelwa neng, ke Sekema.
- 19.3.9. Boto e ka na ya diriša methopothušo yeo e ka nyakegago gomme ya neelana ka taolo go motho yo mongwe le yo mongwe yoo a nago le bokgoni goba komiti, go tšea dipheto le go tsenya tirišong ditsela tšeo di amanago le tšhišinyo gotee le tsela ya kgetho.
- 19.3.10. Dibalote tša maloko di tla amogelwa letšatšikgweding la pele ga Kopanokakaretšo ya Ngwaga goba Kopanokakaretšo ye iKgethago bjalo ka ge go ka laelwa ke Boto go fa sebaka sa hlohlomišo ya dibaloto tše bjalo, go ka dirwa. Maloko ao a lego gona Kopanongkakaretšo ya Nwaga goba Kopanongkakaretšo ye iKgethago a tla ba le tokelo ya go bouta moo kopanong yeo e umakilwego ya kgetho ka nama, ge fela e le maloko a maemo a lokilego a Sekema.
- 19.3.11. Sekema se tla dira gore diboutu tšeo di amogetšwego, go tšwa dibaloteng tša maloko, di balwe gomme fao setlemo se ikemetšego sa dikgetho se sego sa kgethwa, Sekema se tla dira gore bahlakiši ba sona ba netefatša dipoelo tša tshepetšo yeo ya go bouta. Ke gona Sekema se tla gapeletšago go tsebiša maloko ka ga dipoelo tša tshepetšo yeo ya dikgetho Kopanongkakaretšo ya Ngwaga goba kopanongkakaretšo ye iKgethago, ka bjako morago ga tshpetšo yeo ya go bouta, goba ka nako ye nngwe le ye nngwe yeo go ka bonwago e lokile go dira tsebišo ye bjalo. Dipoelo tša kgetho ya babotegi e ka na ya se tsebišwe kopanongkakaretšo, gomme di ka na tša tsebišwa nakong ye latelago ge go kgonagala, fela go maatleng a Boto go tšea šedi godimo ga dipoelo tša bouto yeo, ka ge e diragetše kopanong ye e akaretšago, go sa nyatšwe gore kopano yeo e ka ba e ile ya šitišwa, gomme ya palelwa ke go fetša morero wa yona.
- 19.3.12. Bonkgetheng bao ba hwetšago diboute tše dintši, ka tatelano ya go fologela, ba tla kgethwa go ba babotegi go fihla fao dikgoba ka moka di tladišwego.
- 19.3.13. Mo lebakeng leo e lego gore go feta nkgetheng o 1 (tee) ba whetša nomoro ye lekanago ya diboutu, gomme go na le tlhalelo ya ditulo Botong go bonkgetheng bao ka moka, mo lebakeng leo; dipoelo tša dikgetho di swanetšeng go tsebišwa kopanongkakaretšo ya ngwaga, gomme maloko ao a lego fao kopanong, ba tla kgopelwa go tsenela matengwa ao a bonkgetheng lefsa.

Bonkgetheng bao ba hwetšago palo ya diboutu tša godimo kudu ba tla hlongwa bjalo ka babotegi.

19.4 - Dikgoba tša Sewelo

19.4. Boto e tla ba le tokelo ya go tlatša sekgoba se sengwe le se sengwe sa sewelo seo se ka tlhologago mo Botong.

19.4.1. Motho yo a hlomilwego ka tsela ye bjalo go tlatša sekgoba, o tla rwala ditokelo ka moka, ditshwanelo le maatla a mmotegi yoo a hlongwago maemong a gagwe, ge fela mmotegi yoo a tla fologa maemong ao mo kopanongkakaretšo ya mathomo ya ngwaga ya Sekema, ntle le ge kopano yeo e ka hlomamiša hlomo yeo, fao e lego gore, mmotiwa yoo a hlomilwego go tlatša sekgoba seo sa sewelo o tla hlomamišwa bjalo ka mmotiwa, gomme o tla dula a le ofising yeo mo nakong yeo e sešogo ya fela, pakeng nako ya go ba ofising ga mmotiwa yoo a hlomilwego sebakeng sa gagwe.

19.4.2. Ge maloko a Boto a se sa hlwela a bopa khoramo, gona maloko ao a Boto a sa šetšego a tla gapeletšega go dira boipiletšo bja gore go be le dikgetho, gomme a phethagatše dihlomo tšeo tša babotegi fao go hlokegago, mo matšatšing a 60 (masometshela) a go se sa bopa khoramo, go netefatša gore Boto e boela gape go ba le khoramo. Maloko a šetšego a Boto, go sa letetšwe phetho ya dikgetho le go tlhlongwa ga babotegi bjalo ka ge go akantšwe ka mo molawaneng wo, e tla re mo sebakeng ya ba yona e bopilego Boto yeo e nago le maatla, ka botlalo, go phethagatša tšeo di ka hlokegago, maelana le merero ya Sekema bjalo ka ge e ke ke ge e tlhomilwe ka botlalo, ka tsela ye swanetšego.

19.5. Kgethego ya Babotegi

Batho ba ba latelago ga ba lokela go ka kgethwa go šoma bjalo ka maloko a Boto:

19.5.1. motho yoo a lego ka tlase ga mengwaga ye 21;

19.5.2. mothwalwa, molaodi, moofisire, khonsaltente, goba mokontraki wammušakarolo wa Sekema goba khamphani ye e swerego, e thušang, khampani-ya-maleka goba batswalle ba mmušakarolo yoo;

19.5.3. mmapatšji;

19.5.4. mohlankedimogolo wa Sekema;

19.5.5. mohlakiši wa Sekema;

- 19.5.6. morerišane, moeletši, motlatša-mmušakarolo, goba motho o mongwe le o mongwe, go sa šetšwe thaetlele ya gagwe, yoo a ka fanago ka maele, ditirelo goba dikeletšo tša mohuta o mongwe le o mongwe go sekema/dikema (bjalo ka ge go tlhalošetšwe ka go Molao goba Melawana ya Sekema sa Kalafo) tše dingwe, ka ntle ga Sekema sa Kalafo sa Sizwe;
- 19.5.7. mothwalwa, molaodi, mohlankedi, morerišane, mokontraki wa, goba motho mang kapa mang yoo go tswalanago le yena, modiri, moabaganyi le/goba moholosele wa ditaelelo goba dihlang tšeo di ka rekwago khaontareng ntle le taelelo, dihlang tša tlaleletšo, didirišwa tša kalafo le dilewa tša kalafo;
- 19.5.8. modiredi, molaodi, mohlankedi, morerišane goba mokontraki wa sepetlela;
- 19.5.9. motho yoo a swerego bobotegi bja sekema goba dikema tše dingwe le tše dingwe;
- 19.5.10. motho yo a ganeditšwego go ka ba molaodi wa khamphani goba go šoma nakwana bjalo ka mmotegi, ka tlase ga Molao wa Dikhamphani, Molao, 2008 goba molawana o mongwe le o mongwe;
- 19.5.11. mmotiwa yoo a kgethilwego eupša e se leloko la Sekhwama sa Kalafo sa Sizwe.

19.6. Go fela ga mošomo

Leloko la Boto le tla fetša go ba mošomong ge leloko leo:

- 19.6.1. le ka thoma go se sa tšea gabotse ka hlogong goba le bewa ka tlase ga taelo, go elana le Molao wa Maphelo a Kgopolo, 18 wa 1973,
- 19.6.2. goba le begilwe ke khoto gore ga le kgone go hlokomela mediro ya lona ka baka la bohodu,
- 19.6.3. boradia, tiro e sego molaong (forgery) goba go fetola sengwalwa seo e sego sa lona goba kenollo;
- 19.6.4. le tlošwa ke khoto ofising ye nngwe le ye nngwe ya potego ka baka la bosenyi;
- 19.6.5. le ntshwetšwa ka tlase ga molao o mongwe le o mongwe go ka tšwela pele ka modiro wa lona;
- 19.6.6. tlhokega dikopanong tša Boto makga a mararo ka tatelano ntle le tumelelo ya Modulasetulo; goba
- 19.6.7. le tlošwa maemong a lona ke Khansele, go elana le Karolo 46 ya Molao.

19.6.8. le šoma ka tsela yeo e nago le kgethollo go dikgatlhego tša baholwa ba sekema sa kalafo, le ka tlošwa ke Boto, ge e le gore

19.6.9.1. pele ga ge go ka tšewa sephetho sa go tloša leloko leo mo Botong, Boto e tla neela leloko leo dintlha ka botlalo tša bohlatse bjoo Boto e nago le bjona kgahlanong le lona, mabapi le maitshwaro ao go belaetšwego ka ga o na, gomme e dumelele leloko le bjalo, paka ya matšatši a sa fetego a 30 go araba ditatofatšo tšeo;

19.6.9.2. sephetho sa go tloša leloko leo setulong se swanetše ke go dumelelwa ke peditharong ya maloko a Boto;

19.6.9.3. leloko le tla ba le ditshwanelo tša go le kgontšha go ithuša ka tshepetšo tša sekema, tša tshekišano goba ditshepetšo tša dingongorego goba boipiletšo; tšeo di tlhagišitšwego ka gare ga Molao.

19.7. Kgetho ya bahlankedi:

19.7.1. Boto e tla, mo kopanong ya yona ya mathomo ya Boto ya Babotegi morago ga Kopanokakaretšo ya Ngwaga, goba morago ga kopanokakaretšo e ikgethago, e kgethe modulasetulo le motlatša-modulasetulo ba Boto, go tšwa go maloko a Babotegi.

19.7.2. Boto e tla kgopela ditšhišinyo tša kgetho ya modulasetulo wa Boto, gomme babotegi bao ba hwetšago palo ye godimo ya diboute, ba tla kgethwa go ba Modulasetulo le Motlatša-modulasetulo ka tatelano.

19.7.3. Dikgetho di tla sepetšwa ka tsela ya dibalote, gomme dipoelo di tla tsebja le go begelwa Boto gammogo le Mohlankedimogolo ka bjako, morago ga ga tsebišo ya dipoelo.

19.7.4. Ge go ka direga gore modulasetulo a itokolle goba a tlogele go ba leloko la Boto goba a tlošwe Madulong a gagwe ke Boto, goba o a ntshwefatšwa ka tsela ye nngwe le ye ngwe ye itšeng, Boto e tla kgetha, gare ga maloko a Babotegi, modulasetulo o mongwe go tlatša sekgoba seo, mo pakeng ye e sa šetšego go yeo modulasetulo wa pele a bego a e kgethetšwe.

19.7.5. Fao go ka diragalago gore modulasetulo le motlatša-modulasetulo, ka bobedi, ba se be gona kopanong Boto e tla kgetha modulasetulo wa nakwana gare ga bona beng, bjale ka Babotegi.

19.8. Dikopano tša Boto

19.8.1. Boto e swanetše go tlhakana bonyane gatee mo kweding tše dingwe le tše dingwe tše pedi (2) goba pakeng tšeo ba bonago go tlhokega;

19.8.2. Tsebišo ya matšatši a sa gakantšhego a šupa (7) mabapi le kopano ya Boto, e tla neelwa leloko le lengwe le le lengwe la Boto gomme tsebišo e bjalo, bokgole bjo bo kgonegago, e be le taodišo ya seo go tlogo rerišanwa mabapi le sona. Go se amogele tsebišo ya lenanethero go ka se folodiše ditaba tše dingwe le tše dingwe tše di rerilwego ke Boto.

19.9. Dikopano tše kgethilwego tša Boto

19.9.1. Modulasetulo a ka bitša kopano ye e kgethilwego ge go ka tlhokega. Maloko a bjalo a Boto, e lego a mararo ka palo ebile e le maloko a Boto, a ka kgopela modulasetulo go rapa pitšo ye kgethilwego ya Boto, ge fela e le gore; ditaba tše di yago go rerwa kopanong yeo di tloga di tlhalošitšwe ka botlalo ka kgopelong, gomme modulasetulo o tla gapeletšega go bitša kopano yeo e kgethilwego.

19.9.2. Boto e ka na ya, go laolwa ke go tšea karolo ga boati bja maloko go kgona go bopa khoramo, rerišana le go phetha ditaba ka thelefomo goba ditherišano ka ditlabakelo tša elektroniki gomme e ka tšea diphetho ka tsela yeo;

19.9.3. Morago ga go amogela kgopelo, modulasetulo o tla re mo matšatšing a šupago morago ga fao a bitša kopano ye e kgethilwego ya Boto, go boledišana ka ga taba tše nepišitšego kopano yeo, gomme tsibošo e swanetšego go romelwa maloko bjale ka ge go tlhagišitšwe ka go Molawana 19.9.1

19.10. Modulasetulo dikopanong

Modulasetulo o tla sepetša kopano ye nngwe le ye nngwe ya Boto, fao modulasetulo a šitilwego go ba gona, motlatšamodulasetulo o tla sepetša kopano yeo.

19.11. Khoramo bakeng sa dikopano

Diperesente tše masomehlano (50%) go hlakanywa le e tee (1%) ya maloko ka moka a Boto, di thea khoramo ya kopano ya Boto, go sa šetšwe gore maloko a gona ka sebele, goba ka *vidio* goba ka thelefomo. Ditaba di tla phethwa fela ge e le gore; khoramo yeo e nyakegago e gona mathomong le nakong ka moka ya kopano.

19.12. Go bouta dikopanong tša Boto

Ditaba tše di lego pele ga Boto, go rerwa, di tla ahlolwa ka bouti ya bontši gomme fao diboute di lekanago; modulasetulo a ka se be le bouto ya tigelo godimo ga bouto ya gagwe ya maikemišetšo.

19.13. Sephetho sa go lopa

19.13.1. Sephetho seo se ngwadilwego, se saenetšwego ke maloko a Boto yeo e bego e bopile khoramo, se tla bonwa bjale ka sa makgonthe, gape se le maatla, bjalo ka ge se tšerwe kopanong ya Boto yeo e biditšwego gomme ya thewa: Ge fela yo mongwe wa basaeni e tla ba modulasetulo,

19.13.2. Sephetho sengwe le sengwe se bjalo se ka hlaga ka tsela ya dingwalwa tše dintši tša sebopego se se swanago, se sengwe le se sengwe se saenetše ke o tee goba gofeta, bjalo ka ge go akantšwe ka Molaong wo.

19.14. Rekhoto ya ditiragalo tša dikopano

Boto e tla netefatša gore ditiragalo ka moka tša ngwaga, dikopanokakaretšo tše di kgethilwego, di rekhotiwa ka tshwanelo bjalo ka metsotso gomme metsotso ya dikopano tše bjalo e tla alwa pele ga kopano ye itšeng ya mathomo.

19.15. Bopaki bja metsotso

Metsotso e mengwe le e mengwe yeo e saenetšwego ke modulasetulo wa kopano ya ka pele ga yeo metsotso e tswalanago le yona, e tla ba yona bohlatse bja motheo bja dinnete tše di laodišwago ka fao metsotsong.

19.16. Putselo ya maloko a Boto

Maloko a Boto a na le tokelo ya go lefša, diputselo, tefopušetšo ya ditshenyagalelo goba moputso o mongwe le o mongwe, mabapi le tirelo yeo e dirilwego maamong a bona bjalo ka maloko, go elana le pholisi ye bjalo, bjale ka ge e ka dumelelwa ke boto nako le nako gomme di amogetšwe ke maloko mo Kopanongkakaretšo ya Ngwaga, gore ba bile gona dikopanong tša Boto le dikomiting tša Boto. Ditshenyagalelo tše dingwe le tše dingwe tše di dirilwego ke leloko la Boto, le laetšwe ke Boto, di tla lefša go elana le pholisi bjalo ka ge go laetšwa ke Boto nako le nako.

19.17. Ditlhakantšho

Fao go ka diregago gore Sekema se tlhakantšhwe le sekema se sengwe sa kalafo, gomme tlhakantšho yeo e gapeletša gore go be le dikgoba tša ditulo mo Botong, go fa babotiwa go tšwa sekemeng sa kalafo seo go tlhakantšhitšwego le sona sebaka, boati bja babotiwa bo tla gapeletšega go rola modiro ka maikemišetšo a go tliša palo ya babotiwa bao ba lego tirelong go palo yeo go kwanwego ka yona, go fiwa šedi sengwalwa sa pepentšho bjalo ka ge go dumelelwane gare ga dikema tše di tlhakanthšwago. Boto e tla šomiša balote ya sephiri, go boutela gore ke babotiwa ba fe bao ba swanetšego ke go rola modiro, gomme babotiwa bao ba hwetšago palo ya godimo ya diboute (ka tatelano ya go fologa) ba tla tšewa gore ba rotše modiro, go tloga ka letšatšikgwedi la tlhakantšho.

19.18. Go memiwa go ba leloko la Boto

Boto e ka mema go fihla ka batho ba bararo, bao ba nago le tsebo gape e ka na ya se be maloko a Sekema, go thuša mo medirong ya yona. Leloko leo le memilwego le tla khutla go ba leloko la Boto ge go akantšwe bjalo ke Boto mo nakong ye nngwe le ye nngwe. Leloko leo le memilwego, le ka na la tšea karolo ditherišanong tša Boto, fela le ka se be le boutle.

20. MEŠOMO YA BOTO

- 20.1. Boto e rwele maikarabelo a taolo ya maswanedi gape a kwagalago a Sekema, go elana le melawana ye.
- 20.2. Boto e swanetše go tšea magato ka šedi le tlhokomelo, mafolofolo, bokgoni le ka tshepagalo.
- 20.3. Maloko a Boto a swanetše go široga diphapano, gomme ba swanetše go bega kgalhego ye nngwe le ye nngwe yeo ba nago le yona godimo ga selo se sengwe le se sengwe seo ba se dirago, pele ga Boto.
- 20.4. Boto e swanetše go šomiša metheo ye kwagalago ya kgwebo, gomme ya netefatša kemo ya maleba ya matlole a Sekema.
- 20.5. Boto e swanetše go kgetha mohlankedimogolo yo a phetšego gabotse, a nago le ditshwanelo tša go ba maamong a mošomo wo a lego go wona, gomme e ka na ya bea modirong modiredi o mongwe le o mongwe yoo go elana le kgopolo tša yona, a hlokegago go tšwetšapele mediro ya Sekema, gomme e tla akanya mabaka le dipeelano tša tirelo ya mohlankedimogolo gape le a motho mang kapa mang yoo a thwetšego ke Sekema.
- 20.6. Modulasetulo o swanetše go okamela dikopano tša Boto le go netefatša maitshwaro a maleba le maswanedi dikopanong.
- 20.7. Boto e swanetše go netefatša go lotwa ga metsotso e bjalo, dipego, dingwalo, direjisitara le direkhoto bjale ka ge di le bohlokwa go šomeng ka tshwanelo ga Sekema.
- 20.8. Boto e swanetše go netefatša gore ditsela tša taolo di dirišwa ke, gape mo legatong la Sekema;
- 20.9. Boto e swanetše go netefatša gore, tshedimošo ye e hweditšwego ya maswanedi ka ga ditokelo tša bona, dikholego, dikabelo le makgetho, e begelwa maloko, go elana le Melawana ye;

- 20.10. Boto e swanetše go tšea magato ao a kwagalago go netefatša gore dikabelo go Sekema di patelwa ka nako, go elana le Molao gammogo le Melawana;
- 20.11. Boto e tshwanetše go ntšha gomme e tiiše maemo a maswanedi a inšorensense ya tefeledo ya boprofešenale le inšorensense ya karanthii ya potego.
- 20.12. Boto e ka na ya hwetša keletšo ya botswiriri godimo ga mabaka a semolao, dikanego, kgwebo bjalo ka ge di nyakega, goba mo mabakeng a mangwe le a mangwe fao Boto e ka tlhokago thušo ye lekanego.
- 20.13. Boto e swanetše go netefatša gore Melawana le tshepetšo le taolo tša Sekema di dumelelana le dikabelo tša Molao gotee le melawana yeo e swanetšego.
- 20.14. Boto e swanetše go tšea magato a kwagalago, go šireletša sephiri sa direkhoto tša kalafo tšeo di amago maemo a bophelo bja mofepša.
- 20.15. Boto e swanetše go dumelela ditšelete ka moka tše di tšwago
- 20.16. Boto e swanetše go netefatša le go tiiša gore dilo di lotwa ka tlhokomelo ye bolokegilego, ka polokelong goba *strong room* ka ofising yeo e ngwadišitšwego ya Sekema goba le setheo se sengwe le se sengwe sa ditšelete, seo se kgethilwego ke Boto, tlamego ya peelo, bošupi bja mong, goba tšhireletšo ye nngwe yeo e lego ya goba e swerego ke Sekema, ntle le ge e le mo pabalelong ya nakwana; ya motho yo mongwe, mo moholeng wa Sekema.
- 20.17. Boto e swanetše go neelana ka dikabelo tše bjalo go elana le ka fao e bonago go swanetše, gape le ka tlhokomelo go mekgwa ya tlwaelo le ditšhupatsela tšeo di šišintšwego, di lego maelana le poloko ya ditokumente, mo tlhokomelong ye e šireletšegilego ya dibuka , direkhoto, ditokumente le phahlo ye nngwe ya Sekema.
- 20.18. Boto e swanetše go utulla ka ngwaga, ka go ngwalela Mongwaledimogolo, mabapi le tefo ye nngwe le ye nngwe goba ditlhokomedišo tšeo ba di amogetšego, gona mo ngwageng woo, go tšwa go Sekema, bjalo ka ge go laeletšwe.

21. MAATLA A BOTO

Boto e na le maatla:-

- 21.1. go kgontšha phetšišo ya ditirelo tša modiredi o mongwe le o mongwe wa Sekema;

- 21.2. go tšea magato ka moka ao a tlhokegago, go saena le go diragatša ditokumente ka moka, go netefatša le go hwetša kgotsotfalo ya maswanedi le maikarabelo a Sekema, ka tlase ga dipeano tšeo;
- 21.3. go kgetha komiti yeo e bopago ke maloko a bjalo a Boto le ditsibi tše dingwe, go elana le ka fao e bonago go swanetše;
- 21.4. go hloma molaodi wa maleba, yoo a dumelegilego, go elana le dipeelano le seemo bjalo ka ge e ka laetša, mo lebakeng la tšwetšo pele ya mešomo ya Sekema. Dipeelano le seemo sa hlomo e bjalo, di swanetše go ba gona ka gare ga kontraka ye e ngwadilwego e bile e dumelanago le dinyakwa tša Molao le melawana;
- 21.5. go hloma ka šedi, go kontraka le go lefa mmapatši yo mongwe le yo mongwe yo a dumelegilego, ka ge a tlhagišitše le/goba a tsentše leloko mo Sekemeng, le ditirelo tše dingwe tše tšwelago pele go leloko le bjalo, go elana le dikabo tša Molao le Melawana, gomme le mo lebakeng leo e lego gore; Sekema se digela kontraka ya bobapatši le mmapatši yo a dumelegilego, ka tsela yeo e lego gore kontraka yeo e ka se thibelwego ka tsela yeo e sa kwagalego ke Sekema. Ka nako tšohle, Sekema se tla dula se elelwa tokelo ya leloko ka noši go ka kontraka mmapatši, fela fao babolelwa ba boraro bao (bjalo ka dihlopha tša bengmediro) ba filwego tokelo ya go kgetha mmapatši, legatong la sehlopha sa maloko, gomme fao go nago le phegišano ka ga dikgetho mabapi le sehlopha seo sa maloko, Sekema, mo maatleng le boikgethelong bja sona, se tla ba le tshwanelo ya go tšea sephetho gore ke mmapatši ofe yo a tla dumelelwago, ka tsela yeo, mabapi le sehlopha seo se itšeng, sa maloko;
- 21.6. go kgetha ka šedi, go kontraka le, gomme e lefe mokgatlo o mongwe le o mongwe, wa tlhokomelo ya tša maphelo, wo o dumeletšwego e bile o laolwago ka tsela tše laetšwego.
- 21.7. go reka phahlo ye e šuthago le ye e sa šuthago go ka dirišwa ke Sekema;
- 21.8. go hiriša goba go hira phalho yeo e šuthago le ye e sa šuthago;
- 21.9. go rekiša phahlo ya Sekema yeo e šuthago le ye e sa šuthago go elana le mekgwa ye kwagalago ya kgwebo le ditsela tše botse tša mohola
- 21.10. mo lebakeng la tšhelete ye nngwe le ye nngwe yeo e sa nyakegego ka bjako go rakana le ditefelo tša bjale godimo ga Sekema, le go elana le dikabo tša Molao, le ka mekgwa woo o laeditšwego ke Boto, go boloka goba ka tsela ye nngwe, šoma ka ditšhelete le dipolokwa tše bjalo;
- 21.11. ka tumelelo yeo e šetšego e filwe ke Khansele ya go adimela Sekema tšhelete go tšwa go bapankedi ba Sekema, tšhireletšegong ya matlotlo a Sekema le moholeng wa go thiba hlaelelo ya lebakanyana;

- 21.12. go elana le dikabo tša molawana o mongwe le o mongwe, go baka gore Sekema e le ka bosona mong, goba tirišanong le motho mang kapa mang, se tlhome goba se laole tshepetšo ya khemisi, sepetlela, kliniki, legae la setswetši, legae la kokelo, bafokoding, bookelo, legae la batšofadi goba sehlongwa se sengwe le se sengwe sa go swana le tšeo, mo dikgahlegong tša maloko a Sekema.
- 21.13. go abela sepetlela, kliniki, legae la kokelo, legae la setswetši, bafokoding goba legae la batšofadi, mo dikgahlegong tša bohle, goba mang le mang wa baholwa.
- 21.14. go fa mekitlana yeo e lefelwago go leloko goba go neela ka ditefo tša dimpho tšeo di sa boyego (*ex gratia*), legatong la maloko, ka maitlhome a go thuša maloko a bjalo go ka kgona go phethagatša ditlamego tša bona malebana le taba ye nngwe le nngwe yeo e laeditšwego ka go Molao 5;
- 21.15. go abela go sekhwama se sengwe le se sengwe mo seo se kokotleletšwago kholego ya badiredi ba Sekema;
- 21.16. go elana le dinyakwa tše bjalo ka tlase ga molao, go netefatša lefsa ditlamego, go elana le dikholego tšeo di umakilwego ka Melawaneng ye;
- 21.17. go dumelela mohlankedimogolo le/goba maloko a bjalo a Boto, goba motho o mongwe le o mongwe, bjalo ka ge e ka phetha nako le nako, le go elana le dipeelano le mabaka ao Boto e ka tšeago sephetho, go saenela kontraka ye nngwe le ye nngwe goba ditokumente tše dingwe le tšeo di tlemago goba tšeo di tswalanago le Sekema goba tokumente ye nngwe le ye nngwe yeo e dumelelago tiragatšo ya Molao o mongwe le o mongwe mo dikgahlegong tša Sekema.
- 21.18. go abela go mokgatlo ofe le ofe wo o tlhomilwego ka maitlhome a go tšwetša pele, go kgothaletša le go tlemaganya dikema tša kalafo; le
- 21.19. ka kakaretšo, go dira se sengwe le se sengwe, seo boto e bonago se hlokega goba se potlakiša gore e phethagatše meddiro ya yona, maelana le dikaelo tša Molao le Melawana ye.

22. DITSHWANELO TŠA MOHLANKEDIMOGOLO LE SETAFO

- 22.1. Setafo sa Sekema se swanetše go netefatša sephiri sa tsebo ka moka malebana le maloko a sona.
- 22.2. mohlankedimogolo ke mokhuduthamaga-phethiši wa Sekema, ka fao, o tla netefatša gore:
- 22.2.1. o phetha modiro wa gagwe ka botshepegi mo dikgahlegong ya maloko a Sekema, ka nako tšohle;
- 22.2.2. dipheho le ditaello tša Boto di phethagatšwa ntle le go senya sebaka;

- 22.2.3. fao go tlhokegago, go na le ditsela tša nnete le maswanedi tša tlemagano gare ga Sekema le dihlopha tšeo di amago ke diphetho tšeo gotee le ditaello tša Boto;
- 22.2.4. o netefatša gore Boto e begelwa ka botlalo gape le ka nako mabapi le ditaba tša Sekema gotee le taba ye nngwe le ye nngwe yeo e lebanego le ditshwanelo tša Boto, bjalo ka ge go laodišitšwe ka karolong 57(4) ya Molao;
- 22.2.5. o netefatša gore Boto e begelwa ka botlalo gape le ka nako, mabapi le ditaba tša Sekema go kgontšha Boto go šoma go elana le dikaelo tša karolo 57(6) ya Molao;
- 22.2.6. ga a tšeye diphetho tšeo di lego mabapi le ditaba tša Sekema ntle le go dumelelwa pele ke Boto le gore, ka nako tšohle, a obamele melao ya Boto le taolo ya yona ya Sekema.
- 22.3. ntle le ge Boto ya Babotegi e ka kgetha Mmušakarolo go laola le go hlokomela mediro ya Sekema, go elana le Molao, Melawana le Melao ya Sekema, mohlankedimogolo e tla ba yena mohlankedimogolo-phethiši wa Sekema, gomme a rwešitšwe maikarabelo a go kgoboketša le go bega ka ga ditšhelete ka moka, tšeo di amogetšwego, le ditefo tšeo di dumeletšwego ke, gomme di dirilwe mo legatong la Sekema.
- 22.4. mohlankedimogolo o tla netefatša phethagatšo ya ditshwanelo tša gagwe bjale ka ge di tlhokega, tšwetšong pele ya modiro wa Sekema. O tla tsenela dikopano tša Boto ka moka, le dikopano tša dikomiti ka moka tšeo di hlomilwego, fao go ba gona ga gagwe go ka nago gwa hlokega, le go netefatše go rekhothwa ka tshwanelo ga ditiragalo tša dikopano ka moka.
- 22.5. Mohlankedimogolo o tla rwala maikarabelo a go hlokomela setafo seo se hirilwego ke Sekema, ntle le ge Boto e ka akanya ka tsela ye nngwe.
- 22.6. Ntle le ge Boto ya Babotegi e ka kgetha Mmušakarolo go laola kgwebo mo legatong la Sekema, go elana le Molao. Melawana le Melao ya Sekema, mohlankedimogolo o tla boloka direkhoto tša maswanedi ka botlalo, le tša ditšhelete ka moka tšeo di amogetšwego le ditshenyagalelo tšeo di bilego gona ka, le matlotlo ka moka, dikoloto le dikgwebišano ka ditšhelete tša, Sekema.
- 22.7. Ntle le ge Boto ya Babotegi e ka hloma Mmušakarolo go laola kgwebo mo legatong la Sekema, go elana le Molao, Melawana le Melao ya Sekema, mohlankedimogolo o tla beakanya ditaodišo tša matlole a ngwaga gape o tla netefatša boineelo go dinyakwa ka moka tša molao tšeo di amanago le mabaka a bjalo.
- 22.8. Batho bao ba latelago ga ba swanela go kgethwha go ka ba mohlankedimogolo:

22.8.1. Modiredi, molaodi, mohlankedi, morerišane goba mokontraki wa mmušakarolo wa Sekema goba wa khamphani ye e swerego, ye e thušago, kgwebantši goba mogwebišane wa mmušakarolo yoo.

22.8.2. Morekiši.

22.9. Dikabelo tša Molao 2.1.19 di tla šoma ka go dira diphetogo tše tlokegago go mohlankedimogolo.

23. TEFELO & KARANTHI YA BOTSHEPEGI

23.1. Boto le mohlankedi o mongwe le o mongwe wa Sekema ba lefela ke Sekema kgatlhanong le ditiragalo, theko le ditshenyegelo tše ba ka bago ba itemogetše tšona ka baka la kleimi ye nngwe le ye nngwe kgatlhanong le sekema, eupša e sa tšwe go bošaedi bja bona beng, go se tshepagale goba bomenetša.

23.2. Boto e swanetše go netefatša gore Sekema se inšorilwe ka botlalo kgatlhanong le tahlegelo tše e lego ditlamorago tša go se tshepege goba bomenetša bja o mongwe le o mongwe wa bahlankedi ba sona (go akaretša le maloko a Boto), e na le dirasiti goba tšhentšhi ya ditšhelete goba ditšhireletšo tše e lego tša Sekema.

24. NGWAGA WA DITŠHELETE TŠA SEKEMA

Ngwaga wa ditšhelete tša Sekema o thoma ka letšatši la 1 Janaware go fihla ka letšatši la 31 Disemere, tša ngwaga wo amegago.

25. AKHAONTE YA PANKA

Sekema se swanetše go thea le go itlhokomelela akhaonte ya pankka, ka tlase ga taolo ya sona mong thwii gotee le pankka ya kgwebo yeo e ngwadišitšwego, gape le ditšhelete ka moka tše di bolokilwego thwii mo kholegong ya akhaonte e bjalo. Ditefo ka moka di swanetše go dirwa ka phetišetšo ya elektroniki, kananyo ya ditheipi goba ka tšheke, ka tlase ga tshaeno-kopanelo ya batho bao ba sego ka tlase ga ba babedi – o mongwe wa bona e swanetšego go ba Mohlankedimogolo – ka tumelelo ye e tletšego ya Boto.

26. MOHLAKIŠI LE KOMITI YA MOHLAKIŠI

- 26.1. Mohlakiši (yoo a amogetšwego ke Mongwaledimogolo, go elana le karolo 36 ya Molao), o swanetše go bewa ka sephetho kopanong ya kakaretšo ya ngwaga o mongwe le o mongwe, go ba ofising go tloga mafelelong a kopano yeo go fihla mafelelong a kopano ya kakaretšo ya ngwaga o latelago.
- 26.2. Batho ba latelago ga ba lokela go ka hlongwa bjalo ka mohlakiši wa Sekema –
  - 26.2.1. leloko la Boto;
  - 26.2.2. modiredi, mohlankedi goba mokontrakwa wa Sekema;
  - 26.2.3. modiredi, molaodi, mohlankedi goba mokontrakwa wa mmušakarolo ya Sekema, goba wa khamphani ye e swerego, ya thušo, ya teko goba setswalle sa mmušakarolo;
  - 26.2.4. motho yoo a sa šomego setšhabeng bjalo ka mohlakiši;
  - 26.2.5. motho yoo a ganetšwego go ka šoma bjalo ka mohlakiši wa monaoswere go elana le molao wa Dikhamphani, Molao, 2008.
- 26.3. Neng le neg mo lebakeng le lengwe le le lengwe fao mohlakiši a ka tlogelago modiro wa gagwe, pele ga go fela ga pakatiro ya gagwe yeo a e hlometšwego, Boto e swanetše, mo nakong ya matšatši a 30 e beye mohlakiši o mongwe go tlatša sekgoba seo sa nako yeo e sa šetšego.
- 26.4. Ge maloko a Sekema, mo kopanong ya kakaretšo, ba ka šitwa go bea mohlakiši yoo go nyakegago gore a hlongwe, go elana le molawana wo, Boto e gapeletšega gore e re mo matšatšing a 30 e phethagatše hlomo ya mohuta woo, gomme ge e ka šitwa go dira bjalo, Mongwaledimogolo a ka na a phethagatša seo nakong ye nngwe le ye nngwe.
- 26.5. Mohlakiši wa sekema o na le tokelo ya go tsena dibukeng, direkoto, dipego, ditokumente le thotong tše dingwe tša Sekema mo nakong ye nngwe le ye nngwe gomme, o na le tokelo ya go nyaka, go tšwa go Boto le bahlankedi ba Sekema, tshedimošo le ditlhalošo bjalo ka ge a bona go tlhokega go kgona go ka phetha mošomo wa gagwe ka tshwanelo.
- 26.6. Mohlakiši o swanetše go begela maloko a Sekema ka ga diakhaonte tše lekotšwego ke yena mong le ka ga taodišo ya matlole yeo e adilwego pele ga Sekema, nakong ya kopanokakaretšo.
- 26.7. Boto e swanetše go kgeta komiti ya bohakiši ka tsela yeo e laetšwego.

27. DIKOPANOKAKARETŠO

27.1. Kopanokakaretšo ya ngwaga

27.1.1. Kopanokakaretšo ya ngwaga, ya maloko ka moka, e swanetše go swarwa fela e sego ka morago ga 31 Agostose ya ngwaga o mongwe le o mongwe, ge fela mo lebakeng la kopanokakaretšo ya ngwaga, tlhaolong ya khalenda ya ngwaga wa 2015, kopanokakaretšo ya ngwaga; e tla diragala e seng ka morago ga 31 Oktobere 2016.

27.1.2. Kgoeletšo yeo e rapago *AGM* (KN), gomme e nago le dintlhakgolo tša lenanethero, Taodišo ya Matlole a Ngwaga (TMN), pego ya Mohlakiši le Pego ya Ngwaga, di swanetše go phatlalatšwa go maloko ka moka bonyane mo matšatši a (30), pele ga letšatšikgwedi la kopano. TMN ye e tletšego e tla ba gona le go hwetšagala go tšwa go *website* ya sekema. Sekema se tla ba le tokelo ya go phatlalatša dikhutswafatšwa tša ditokumente tše go boletšwego ka tšona, ka mo godimo, go elana le ditsela tše di latelwago ka intasetering ye, gape le maelana le ditaello tše bjalo, bjale ka ge Khansele goba Mongwaledimogolo a ka na a di hlagiša nako le nako, a sa tlogele ka ntle melao ye mengwe yeo e lego gona goba mekgwa yeo e lego ya maleba. Go se amogele tsebišo e bjalo, ke leloko, ga go na ka tsela yeo go ka šitišago ditiragalo tša kopano ye bjalo go tšwela pele ge fela e le gore tsela ya tsebišo, yeo e latetšwego ke Boto, ke yeo e kwagalago.

27.1.3. Bonyane maloko a 42 a Sekema, ao a lego gona ka nama kopanong, a bopa khoramo. Ge go se na khoramo, mo metsotsong e 30 go tloga go nako yeo e beetšwego go thoma ga kopano, kopano yeo e swanetše go bušetšwa morago ka matšatši a khalendara a (7) go tloga ka letšatšikgwedi leo la kopano gona lefelong leo le bego le kgethilwe ka pele, gomme maloko ao a lego gona, a swanetše go bopa khoramo: Go elana le gore letšatšikgwedi la pušetšomorago ke la maikhutšo a setšhaba, kopano e tla dula e emišitšwe go fihla ka letšatši la mathomo la mošomo, morago ga maikhutšo ao a setšhaba.

27.1.4. Dintlhakgolo tša taodišo ya matlole a ngwaga, le dipego tše di tlhagišitšwego ka Melaong 27.1.2 le Molao 26.6 di swanetše go alwa pele ga kopano.

27.1.5. Letšatšikgwedi la *AGM* (Kopanokakaretšo ya Ngwaga) le tla tsebišwa maloko mo dikgweding tše tharo (matšatši a 90) pele ga kopano yeo. Sammaletee, sekema se tla kgopela ditšhišinyo tše di tlogo rerwa ke *AGM*. Tsebišo tša ditšhišinyo di swanetše go fihla go Mohlankedimogolo mo dikweding tše pedi (2), (matšatši a 60) pele ga letšatšikgwedi la kopanokakaretšo ya ngwaga. Motho mang le mang yoo a nago le tshwanelo ya go ka hlagiša tšhišinyo, bjalo ka ge go akantšwe fa, gomme ka go dira bjalo, o tla fa Sekema memorantamo woo o laetšago mabaka a tšhišinyo le maikemišetšo a seo tšhišinyo yeo e nyakago go se humana, gotee le tšhišinyo ya tsela ya ngwalo go elana le tšhišinyo yeo. Boto e tla lekola tšhišinyo ye nngwe le ye nngwe ye bjalo, yeo e amogetšwego, gomme e tla re mo boikgethelong bja yona mong; morago ga go amogela keletšo yeo bjale ka

yeo e lego ya maswanedi, ya tšea sephetho sa gore tšhišinyo yeo e kgonega go ka alwa pele ga kopanokakaretšo. Ge Boto e ka phetha ka gore tšhišinyo yeo ga e kgonagale go ka alwa pele ga kopanokakaretšo, goba ka gore e ka na ya fihlišwa fela morago ga ditokišo tše bjalo tša maswanedi, tšeo di tla bego di laeditšwe ke Boto, gona motho yoo a nyakago go tsenya tšhišinyo, o tla tsebišwa ka fao go swanetšego, gomme ge e le gore motho yo bjalo o na le pelaelo mabapi le sephetho sa Boto, o na le tokelo ya go ka šomiša dithušo tša maswanedi tše ka bago gona, ka fase ga Molao. Kabelo ya mohuta woo, e ba gona fao go dirwago diphetogo tše tlhokegago tša dikopanokakaretšo tše kgethilwego.

27.2 Dikopanokakaretšo tše kgethilwego

27.2.1 Go bitša kopano ga Boto

Boto e ka na ya bitša kopanokakaretšo ye e kgethilwego ya maloko, ge e le gore go a hlokega.

27.2.2 Kgopelo ya kopano ka maloko

Ka kgopelo ya bonyane maloko a 100 (lekgolo) bao ba lego seemong se sebotse ka ditefelo, Boto e tlamega go dira gore go bitšwe kopanokakaretšo ye e kgethilwego mo matšatšing a 30 a go dipositiwa ga kgopelo yeo. Kgopelo e swanetše go laetša maikemišetšo a kopano gomme e swanetše go saenwa ke bakgopedi ka moka, gomme e dipositiwe ofising ya Sekema yeo e ngwadišitšwego. Ke fela ditaba tšeo di bopago morero wa kopano go kago boledišanwa mabapi le tšona.

Ge Boto e ka palelwa, mo matšatšing a 14 morago ga dipositi yeo e umakilwego, go bitša kopano bakgopedi ba ka na ba bitša kopano e bjalo, go ka swarwa mo kgwedding e tee morago ga dipositi yeo.

27.2.3 Tsebišo ya kopano

Tsebišo yeo e bitšago kopanokakaretšo ye e kgethilwego, e nago le lenanethero, e swanetše go phatlalatšwa go bengmediro ba maloko, bonyane mo matšatšing a lesomenne pele ga letšatšikgwedi la kopano. Go se amogele tsebišo ya lenanethero, ke leloko, ga ka se ke gwa folodiša tšeo di rerilwego gwa ba gwa dumelelanwa ka tšona kopanong, ge fela e le gore; tsela ya go tsebiša yeo e latetšwego ke Boto, e bile ya maswanedi.

27.2.4 Khoramo

Bonyane ke maloko a 42 a Sekema, ao a lego gona ka nama, a bopa khoramo. Ge go se na khoramo morago ga metsotso e 30 go tloga go nako yeo e beilwego ya go thoma kopano, kopano yeo e tla emišwa go fihla ka letšatši leo, le nako yona yeo, mo bekeng ye e latelago: Ge fela e le gore, letšatši lona leo la beke ye e latelago, ke maikhutšo a setšhaba, gona kopano yeo e tla dula e emišitšwe go fihla letšatšing la mošomo, leo le latelago letšatši leo la maikhutšo. Go netefaditšwe gape gore ge e le gore khoramo ga e gona, mo kopanongkakaretšo ye e kgethegilego gape e biditšwego ka baka la kgopelo ya maloko, morago ga go fela ga metsotso ye 30, go tloga go nako ye e bego e beetšwe kopano, kopano yeo e tla tšewa gore e phimotšwe.

28. GO BOUTA DIKOPANONG

- 28.1. Leloko le lengwe le le lengwe, leo le lego gona kopanong ya kakaretšo goba ye e kgethegilego ya Sekema, le na le tokelo ya go bouta, goba le ka na, go elana le molawana wo, la kgetha leloko le lengwe la Sekema go ba moemedi go ba gona, go tla go bolela le go bouta boemong bja lona.
- 28.2. Sedirišwa sa kgetho ya moemedi e swanetše e be ka go ngwala ka fomong yeo e kgethilwego ke Boto, e swanetše go ba kopi ya mathomo yeo e saenetšwego ke leloko gape le motho yoo a kgethilwego bjalo ka moemedi, gomme fomo yeo ya kgetho, e tla dipositiwa go Sekema bonyane mo diureng tše 72 (masomešupapedi) pele ga go thoma ga kopano, ka tsela yeo e tla bego e laeletšwe ke Boto.
- 28.3. Modulasetulo wa Boto o tla laetša ge e le gore go bouta go tla ba ka balote goba ka go emiša diatla. Fao e lego gore diboute di a lekana, modulasetulo, ge e le gore ke leloko la Sekema, o na le bouta ya makgaolakgang koketšong ya bouta ya gagwe ya maikemišetšo.

28.4. Tsebišo ya dipoelo tša go bouta

Tsebišo ka modulasetulo wa kopano gore tšhišinyo e, ka go laetša ka diatla goba godimo ga balote, dirilwe ka kwano ya bohle, goba go kwanetšwe ke bontši bjo itšeng, goba go lahlegetšwe, goba ga ya kwanela ke bontši bjo itšeng, e tla ba ya makgaolakgang; e bile e le yeo e tlemago maloko ka moka. Mo lebakeng leo e lego gore dipoelo tša go bouta ga se di lokele go tsebišwa fao kopanong, pego ya dipoelo e ka na ya fetišwa go letla go tšewa goba netefatšo ya diboute, gomme ge dipoelo tšeo di hwetšagala, Boto e tla tsebiša dipoelo go maloko, mo matšatšing a 21 (masomepedi tee) morago ga ge dipoelo tše bjalo di se na go tsebja.

Godimo ga gore maloko a tsebišwe ka ga bofelo bja go bouta, dipoelo e tla ba tša makgaolakgang e bile; di tlemago maloko ka moka.

29. DIPELAELO LE DIKGANETŠANO

- 29.1. Maloko a ka na a tlaea dipelaelo tša ona, ka go ngwalela Sekema, le go ka šetšwa ke Mohlankedimogolo.
- 29.2. Dipelaelo ka moka go Sekema e tla ba tšeo di ngwetšwego. Dipelaelo tšeo di tla arabjwa ke Sekema ka go ngwala, mo matšatšing a 30 go tloga mola di amogelwago.
- 29.3. Kgang ye nngwe le ye nngwe yeo e ka bago e ile ya ba gona gare ga leloko, motho yoo a sa nyakago go ba leloko, yoo e kilego ya ba leloko goba motho yoo a kleimago ka baka la kholego go ba leloko le bjalo la Sekema goba mohlankedi wa Sekema, e swanetše go romelwa ke Mohlankedimogolo go komiti ya dikganetšano, go sekišana.
- 29.4. Komiti ye bjalo ya dikganetšano e bopilwe ke batho ba bararo, bao go bona; bonyane o tee, e swanetšego go ba leloko la Sekema, eupša bao e ka se bego maloko a Boto gomme o tee wa bona e swanetšego go ba setsebi sa molao. Maloko a komiti ya dikganetšano ba tla kgethelwa ke Boto go ba mošomong paka ye e sa fetego mengwaga e meraro (3). Komiti ya dikganetšano e tla kgethwa go elana le mabaka a latelago:
- 29.4.1. Maloko a mabedi a komiti ya dikganetšano a tla bopa khoramo. Mo lebakeng la tekano ya diboute, modulasetulo (yoo a tla kgethwago gare ga maloko a komiti ya dikganetšano kopanong ya yona ya mathomo go latela kgetho ya leloko la mafelelo) o tla ba le boute ya makgaolakang koketšong ya boute ya gagwe ya maikemišetšo;
- 29.4.2. Mohlankedimogolo o tla rapa dikopano tša komiti ya dikganetšano ka go neelana ka tsebišo yeo e sego ka tlase ga matšatši a 21 ka go ngwalela mmelaedi le maloko ka moka, a komiti ya dikganetšano, a laetša letšatšikgwedi, nako le lefelo la kopano gammogo le dintlhakgolo tša kganetšano.
- 29.4.3. Mohlankedimogolo o tla neelana ka pelaelo ya leloko yeo e ngwetšwego, gotee le phetolo yeo e ngwetšwego go tšwa Sekemeng goba mohlankedi yoo a amegago wa Sekema, go komiti ya dikganetšano yeo e tla senkago pelaelo yeo e ngwetšwego gotee le phetolo yeo e ngwetšwego, gomme ya ahlola ka tsela e bjalo godimo ga ditokumente tšeo, fao go kgonegago, ge e le gore komiti ya dikganetšano e kgotsofetše gore ga e sa hloka bopaki goba dihlagišo tše dingwe;

- 29.4.4. Mo lebakeng leo komiti ya dikganetšano e nyakago bopaki goba dihlagišo tše dingwe, komiti ya dikganetšano e ka na ya laela gore tshepetšo ye e tshwanago e latelwe go dumelela bopaki bjo bongwe gape goba dihlagišo tše dingwe go ka hlagišwa go komiti ya dikganetšano, gomme molli le Sekema ba tla fiwa tsebišo ya maswanedi ka ga taba yeo.
- 29.4.5. Mo lebakeng leo e lego gore komiti ya dikganetšano e nyaka go theeletša bopaki bja molomo goba kgang, diphathi tša kganetšano ka bobedi, tše amegago dikganetšanong, di tla ba le tetla ya go theeletšwa dikganetšanong, ka bobona goba ka moemedi;
- 29.4.6. Komiti ya dikganetšano e tla khominikheita sephetho se sengwe le se sengwe seo e se tšeago go Sekema le go baamegi bangwe le bangwe ka go ngwala, mo matšatšing a 30 morago ga go tšewa ga sephetho, ke komiti yeo ya dikganetšano.
- 29.5. Mmelaedi o na le tokelo ya go dira boipiletšo go Mongwaledi mogolo goba Khansele, bjale ka ge ditaba di ka ba di eme, kgatllhanong le sephetho sa komiti ya dikganetšano, gomme boipiletšo bja mohuta woo bo tla tlatšwa fomong, bjalo ka ge go ka nyakwa ke Molao wa Mongwaledimogolo goba Khansele, bjale ka ge ditaba di tla ba di eme ka gona.
- 29.6. Tirišego ya sephetho se sengwe le se sengwe, seo e lego taba ya boipiletšo ka tlase ga Molao 29.5, e tla fegwa ge go sa emetšwe sephetho sa Mongwaledimogolo goba Khansele, mabapi le boipiletšo bja mohuta woo.
- 29.7. Ga go na selo ka melawaneng ye seo se ka hlathollwago go ka ba sešitiši go molli ofe kapa ofe go ka šalanthago tharollo ye nngwe le ye nngwe yeo motho yo bjalo a ka bago le yona, go elana le Molao goba malawana o mongwe le o mongwe.
- 29.8. Mo lebakeng leo e lego gore molli o nyaka go bega pelaelo go Mongwaledimogolo goba Khansele bjale ka ge go akantšwe ke Molao ntle le go thoma ka go šetša dithušo tše di lego ka gare ga melawana ye, gona mo mabakeng a bjalo, go tla tšewa gore molli o tlogetše tokelo ya gagwe go ka tšwela pele ka tlase ga melawana ye, ka gona, Sekema se tla hlomara kgang ye mo kgotleng yeo e kgethilwego ke molli yo bjalo.

30. PHATLALATŠO

- 30.1. Sekema se ka na sa phatlalatšwa go elana le taelo ya kgoro ya molao goba ka phatlalatšo ya boithaopo.
- 30.2. Ge maloko, mo kopanongkakaretšo, a ka šišinya gomme tšhišinyo yeo ya fetiša ke palo ye e sego ka tlase ga peditharong ya bontši gore Sekema se

phatlalatšwe, gona Boto e tla rulaganyetša gore maloko a tšee sephetho ka balote, go bona ge e le gore ba nyaka Sekema se tswalelwa. Ntle le ge bontši bja maloko bo ka phetha ka gore Sekema se tla tšwela pele, Sekema se tla tswalelwa go elana le karolo 64 ya Molao.

- 30.3. Go latelwa sephetho seo se tšerwego ke maloko, go elana le Molao 30.2 mohlankedimogolo o swanetše go, ka therišano le Mongwaledimogolo, a sekhuleite go leloko le lengwe le le lengwe, memorantamo woo o rwelego mabaka a kwagalago mabapi le tšhišinyo ya kakanyo ya phatlalatšo, fao go hlagišwago gape le mabaka a motheo a phatlalatšo ya matlotlo, ge go ka tswalelwa, gotee le lenane la balote.
- 30.4. Leloko le lengwe le le lengwe le swanetše go kgopelwa gore le buše lenane la balote leo le tladišwego ka tshwanelo, pele ga letšatšikgwedi leo le beilwego. Ge bonyane dipersente tše 50 tša maloko di ka buša manane a tšona a dibalote tšeo di tladišwego ka tshwanelo, gomme boati bja maloko bo dumelelana le go phatlalatšwa ga Sekema, Boto e swanetše go netefatša tumalano yeo gomme e kgethe, go laolwa ke tumelelo ya Mongwaledimogolo, motho yo a nago le bokgoni go ba mophatlalatši.

31. KOPANYO LE TŠHUTIŠO YA KGWEBO

- 31.1. Sekema se ka na sa, go laolwa ke dikabelo tša karolo 63 ya Molao, kopanywa le, sa šuthiša matlotlo a sona gotee le dikoloto go, goba sa amogela tšhutišo ya matlotlo le dikoloto tše dingwe le tše dingwe tša sekema se sengwe sa kalafo goba motho. Boto e swanetše go rulaganyetša maloko gore a hwetše taodišo ya kgwebišano yeo gore ba e hlokomele gape le go tšea sephetho ka balote, goba ka tsela ye nngwe, ge e le gore kgwebišano yeo e šišintšwego, go swanetše go ka tšwelwa pele ka yona goba aowa.
- 31.2. Ge palo e kgolo ya maloko ao a bušago dibalote tša ona, goba ao a tšeago karolo tshepetšong ye nngwe le ye nngwe yeo ka yona maloko ao a amegago mo kgwebišanong yeo a e nyakago, bote go dumelelana le kgwebišano yeo e umakilwego ka taodišong, kgwebišano yeo e ka na ya phethwa ka tsela yeo e kgethetšwego.

32. TOKELO YA GO HWETŠA DI TOKUMENTE LE TLHAHLOBO YA DITOKUMENTE

- 32.1. Moholwa o mongwe le o mongwe o swanetše gore Sekema se mo fe, ge a kgopela e bile a lefa tefo ya R70.00 godimo ga kopi e tee, kopi ya ditokumente tše di latelago:

- 32.1.1. melao ya Sekema;

- 32.1.2. taodišo, ya bjale ye e hlakišitšwego, ya matlole a ngwaga, ditefetšo, dipego tša Babotegi le pego ya mohlakiši ka ga Sekema; le
- 32.1.3. dipego tša balaodi ka ga dikgetho tša di kholego, bjalo ka ge di nyakega ka go Karolo 37(4)(d) gomme di fihlišitšwe go Mongwaledimogolo, gotee le Ditaodišo tša Matlole a ngwaga le Dipego tše dingwe, bjale ka ge go nyakega go elana le Karolo 27(2) ya Molao No.131 wa 1998 ka ga Dikema tša Kalafo.
- 32.2. Moholwa o na le tokelo ya go hlahloba, ntle le tefo diofising tše di ngwadišitšwego tša Sekema, tokumente ye nngwe le ye nngwe yeo e umakilwego ka go Molao 32.1 le go ka dira dikakaretšo go tšwa fao.
- 32.3. molao wo o ka se ke wa hlalošwa go ba molao wo o thibelago ditokelo tša motho go elana le Kgodišo ya Phihlelelo ya Tshedimošo, Molao No. 2 wa 2000.

33. PHETOŠO YA MELAO

- 33.1. Boto e na le tokelo ya go fetola goba go fediša molao o mongwe le o mongwe goba go hlola koketšego ya molao o mongwe le o mongwe wa tlaleletšo goba koketšo.
- 33.2. Ga go phetošo, phedišo goba tlaleletšo yeo e amago merero ya Sekema e ka bonwago go ba ye e lokilego ntle le ge e dumeletšwe ke bontši bja maloko ao a lego gona kopanongkakaretšo goba kopano ye e kgethegilego goba ka balote.
- 33.3. Maloko a swanetše go neelwa dikopi tša phetošo ye bjalo ka bjako mo dikgweding tše 4 (nne) morago ga ngwadišo ye bjalo. Ge ditokelo tša leloko, ditshwanelo, dikabelo goba dikholego di ka fetolwa, leloko le tla fiwa tsebišo ya pele ya matšatši a 30 (masometharo) mabapi le phetogo yeo.
- 33.4. Le ge go le bjalo, dikabelo tša Molao 33.1, ka mo godimo, Boto e swanetše, ka kgopelo le kgatlhegong ya Mongwaledimogolo, e fetošē molao o mongwe le o mongwe wo o sa kwanego le dikabelo tša Molao.
- 33.5. Ga go phetošo, phedišo goba tlaleletšo ya molao o mongwe le o mongwe yeo e ka bago ye e lokilego ntle le ge e dumeletšwe e bile e ngwadišitšwe ke Mongwaledimogolo.

34. AKHAONTE YA TŠHELETEPOLOKWA YA KALAFO YA MOTHO

- 34.1. Go amogelweng go Sekema, PMSA (Akhaonte ya tšheletepolokwa ya Kalafo ya Motho) ye e swerego ke Sekema, e tla thewa mo –leineng la leloko leo le amegago ka fao dikabelo tšeo di abjago ke Sekema malebana le PMSA (Akhaonte ya tšheletepolokwa ya Kalafo ya Motho) di tlogo lefša gomme dikholego tša seo, di tla ntšhwa.
- 34.2. Tšhelete yeo e aroletšwego PMSA, ke Sekema, mo kholegong ya leloko e ka na ya se fete 25% ya palomoka ya dikabelo go leloko mo ngwageng wo amegago wa ditšhelete.
- 34.3. Go laolwa ke go ba gona ga matlole a lekanego mo letšatšikgweding leo kleimi e phethagatšwago ka lona, maloko a tla ba le tokelo ya go kleima godimo ga ditirelo ka moka tša tlhokomelo ya maphelo, tšeo di laeditšwego ka tlase ga PMSA ka go Koketšo B, ka tekanyo ya sekema ya 100%.
- 34.4. Ditšhelete tšeo di abetšwego maloko ka go PMSA di tla ba gona go hola ka tsela ye ikgethago leloko gotee le bafepša ba lona. Tšhelete ye nngwe le ye nngwe, ye e šetšego ka go PMSA mafelelong a ngwaga wa ditšhelete, e a kgoboketšega go hola leloko.
- 34.5. Dikabelo tšeo di amogetšwego, di tla bolokwa ka akhaonteng ya panka ya potege, yeo e aroganego le ye nngwe le ye nngwe ya diakhaonte tša panka tša sekema. Sekema se ka na sa aba tšhelete ya tswalo ka mokgwa wa go lekana ka fao go theilwego godimo ga ditekanyo tša ditšheletepolokwa tša kgwedi yeo e felago.
- 34.6. Mo go hweng ga leloko, mašaledi a tšhelete yeo e lego ya leloko leo, e tla šuthišetšwa go bafepša ba gagwe bao ba tšwelago pele le boloko bja Sekema goba ya lefša ka maruong a gagwe, ge e le gore ga go na bafepša ba mohuta woo.
- 34.7. Ditšhelete tša mašaledi, tšeo di sa kleimiwago, fao go sa kgonagalego go lota motlhala wa leloko, mo pakeng ya ngwaga o tee leloko le tlogetše sekema, di tla lefša ka go Letlole la Bahlokamedi (Guardians Fund).
- 34.8. Ge go šuthišetšwa go kholegokgetho ye nngwe ya Sekema, yeo e se nago akhaonte ye bjalo, mašaledi a mangwe le a mangwe a tšhelete ao a lego gona a khodi ya leloko ka go PMSA, a tla bušetšwa leloko mo nakong ye e sa fetego dikgwedi tše nne (4) morago ga tšhutišo ye bjalo, go elana le melao ya motšhelo yeo e lego tirišong.
- 34.9. Ge leloko le ka fediša boloko bja lona go Sekema gomme la se amogelwe bjalo ka leloko la sekema se sengwe sa kalafo goba la amogelwa bolokong bja sekema se sengwe sa kalafo goba kgetho ye nngwe yeo e se nago PMSA, mašaledi a tšhelete ao a swanetšego leloko leo a swanetše go bušetšwa go

Melao ya Sekhwama sa Kalafo sa Sizwe

leloko mo nakong ye e sa fetego dikgwedi tše nne (4) morago ga phedišo ya boloko, go elana le melao ya motšhelo yeo e lego tirišong.

- 34.10. Ge leloko le ka šuthela go kholegokgetho ye nngwe goba la amogelwa go boloko bja sekama se sengwe sa kalafo, seo se nago le akhaonte ye e tshwanago le ye, mašaledi a tšhelete yeo e swanetšego leloko a swanetše go šuthišetšwa kholegong-kgetho e bjalo goba sekema, mo nakong ye e sa fetego dikgwedi tše 4 morago ga go šuthela go kholego-kgetho yeo goba phedišo ya boloko, go elana le seemo sa mabaka.
- 34.11. Ditšhelete tše di lego ka bolotelong bja akhaonte ya kalafo di ka na tša se šomišwe go lefela theeko ya kholegopotlana ye e laetšwego goba go lekalekanya dikabelo.
- 34.12. go fetšišeng boloko, ditšhelete tše di lego ka go PMSA ya leloko di ka na tša šomišwa go lekalekanya sekoloto se sengwe le se sengwe seo se kolotwago ke leloko go akaretšwa le dikabelo tše di šaletšego morago.